

Krimpdorp leefbaar zonder dorpsschool?

**Onderzoek naar de relatie tussen de aanwezigheid van een
basisschool en de leefbaarheid in het Achterhoekse dorp Baak**

Simon Kok

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Juni 2013

Krimpdorp leefbaar zonder dorpsschool?

**Onderzoek naar de relatie tussen de aanwezigheid van een
basisschool en de leefbaarheid in het Achterhoekse dorp Baak**

Simon Kok

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Studentnummer: 4041151

Begeleider: Korrie Melis

Juni 2013

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van mijn bachelorthesis met als onderwerp 'de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de leefbaarheid in het Achterhoekse dorp Baak'. Deze bachelorthesis kan worden gezien als het slotstuk van de bachelor Geografie, planologie en milieu (GPM) aan de Radboud Universiteit Nijmegen. De thesis is voor mij de voorbereiding op de master Planologie die ik volgend jaar wil gaan volgen. Het tot stand komen van deze thesis is niet altijd even soepel verlopen. Vooral aan het begin van deze periode was het lastig om op stoom te komen, omdat ik niet wist wat ik precies wilde onderzoeken. Uiteindelijk kan wel gesteld worden dat het een vruchtbaar onderzoek is geweest. Het toewerken naar dit eindproduct heeft geleid tot meer ervaring, kennis en contacten. Hopelijk vormt deze thesis een goede basis voor de rest van mijn studie en mijn toekomstige carrière.

Uiteraard heb ik het gehele onderzoek niet kunnen bewerkstelligen zonder hulp te hebben gehad van anderen. Allereerst wil ik daarom Korrie Melis bedanken voor haar begeleiding bij mijn bachelorscriptie. Onder andere het feit dat ik haar altijd kon emailen en dat ik daar zeer snelle reacties op kreeg was zeer waardevol. Verder wil de geraadpleegde contactpersonen bedanken voor hun inzichten, informatie en tijd. Ik werd overal vriendelijk ontvangen en kreeg zeer nuttige input voor mijn onderzoek.

Simon Kok
Wehl, juni 2013

Samenvatting

Demografische krimp is een actueel thema. Anno 2013 zijn er verschillende regio's waar het aantal inwoners afneemt. In de (nabije) toekomst zullen dit er alleen maar meer worden. Anticipierregio's zijn regio's die op het punt staan om te gaan krimpen, de regio Achterhoek is zo'n regio. Sinds 2006 wordt er weer veelvuldig over krimp gepubliceerd, het is bezig aan een hernieuwde opleving. Dit heeft ertoe geleid dat de laatste jaren het 'krimpbewustzijn' in Nederland is toegenomen. Bestuurders erkennen dat er regio's zijn waar de bevolking krimpt. Een begrip dat vaak met bevolkingskrimp in verband wordt gebracht, is het begrip leefbaarheid. Vaak wordt gesteld dat bevolkingskrimp leidt tot een afname van de leefbaarheid in een gebied. Leefbaarheid is geen eenduidig begrip, er bestaat een verschil tussen 'veronderstelde leefbaarheid' en 'ervaren leefbaarheid'. De eerste is de leefbaarheid die je op basis van objectieve gegevens zou kunnen verwachten, de tweede is op basis van de beleving van bewoners. Dit onderzoek richt zich op de ervaren leefbaarheid.

Een relatie die samenhangt met de relatie tussen demografische krimp en leefbaarheid, is de relatie tussen demografische krimp en de aanwezigheid van voorzieningen. In de bestaande literatuur wordt dit verband vaak gelegd, demografische krimp zou leiden tot een afname van voorzieningen. Afgaande op de twee voorgaande relaties, zou er ook gesteld kunnen worden dat er een relatie bestaat tussen de aanwezigheid van voorzieningen en de leefbaarheid binnen een krimpregio. Over deze relatie bestaat in de wetenschappelijke literatuur echter veel discussie. Wel kan gesteld worden dat een afnemende leefbaarheid vaak als argument wordt aangedragen om voorzieningen te behouden. Doordat uit de bestaande literatuur blijkt dat er nog veel onduidelijkheid is over de relatie tussen voorzieningen en leefbaarheid, vraagt dit naar meer onderzoek. Binnen voorzieningen is op dit moment de discussie over de (mogelijke) sluiting van de laatste basisschool in een dorp erg actueel. Dit is dan ook het type voorziening waar dit onderzoek op gericht zal zijn. Doordat krimp samengaat met ontgroening, daalt in krimpgebieden het aantal basisschoolleerlingen sterk. Naast deze ontwikkeling is er ook discussie over de kwaliteit van onderwijs op kleine scholen en het belang van de basisschool voor de leefbaarheid in een dorp. De stelling dat een basisschool een belangrijke voorziening voor de leefbaarheid in een dorp is, wordt vaak aangehaald en ook bevestigd in onderzoek van bewoners. Echter, onderzoek dat deze stelling hard probeert te maken is schaars.

Centraal in dit onderzoek staat het Achterhoekse dorp Baak in de gemeente Bronckhorst. Als alles volgens plan verloopt zal de St. Martinusschool in Baak medio 2015 worden gesloten. Er bestaat echter discussie over deze mogelijke sluiting. Met name een groep ouders probeert de plannen van de sluiting nog te dwarsbomen. Ze voeren hierbij onder andere het argument van afnemende leefbaarheid als gevolg van de sluiting van de basisschool aan. De centrale vraag van dit onderzoek luidt: *In hoeverre heeft de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool invloed op de ervaren leefbaarheid in het Achterhoekse dorp Baak?* Om deze centrale vraag vanuit verschillende opzichten te kunnen belichten, zijn er een drietal deelvragen opgesteld. Iedere deelvraag geeft aan hoe de betreffende doelgroep van dit onderzoek denkt over deze relatie. De doelgroepen zijn: de gemeente Bronckhorst, lokale en regionale schoolbestuurders- en directeurs van de St. Martinusschool in Baak en ouders van kinderen van de St. Martinusschool in Baak. Er is gekozen voor deze drie groepen respondenten omdat mijns inziens zo alle relevante verschillende optieken op de problematiek naar voren komen. Op deze manier kan een zo compleet mogelijk beeld worden gevormd.

Om de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid te onderzoeken, dient eerst het begrip ervaren leefbaarheid bruikbaar gemaakt te worden. Dit is gedaan door een vijftal aspecten te formuleren. Deze aspecten zullen als leidraad voor de analyse dienen. De vijf aspecten zijn: mobiliteit en leerlingenvervoer, de school als ontmoetingsplek, de relatie met andere voorzieningen in het dorp en het voorkomen van leegstand. Daarnaast speelt de vraag in hoeverre de sluiting van een school zorgt voor een verdere daling van de bevolking. Er is gekozen voor deze vijf aspecten omdat wordt gedacht dat deze vijf aspecten een zo compleet mogelijk beeld geven van de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid. De gekozen onderzoeksstrategie in dit onderzoek is de case study. Daartoe is literatuuronderzoek gedaan en zijn ter aanvulling diverse interviews gehouden.

De analyse van de argumenten om de St. Martinusschool in Baak te sluiten laat zien dat er een flink aantal argumenten zijn die worden aangedragen door de gemeente Bronckhorst en de scholengemeenschap waar de St. Martinusschool toe behoort, PRO8. Allereerst is het beleid van de gemeente Bronckhorst er op gericht om basisscholen te centreren in de grotere kernen van de gemeente. Dit beleid wordt ondersteund door de scholengemeenschappen, waaronder PRO8. Dit heeft geleid tot plannen voor een fusieschool in het nabijgelegen Steenderen waar de St. Martinusschool deel van uit zal gaan maken. Andere redenen zijn de financiën, de kwaliteit van onderwijs, de opheffingsnorm van de gemeente Bronckhorst (43) en de landelijke opheffingsnorm (23), de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en de werkdruk van de leerkrachten.

Een groep ouders is het niet eens met deze argumenten en denkt ze stuk voor stuk te kunnen weerleggen. Zo stellen ze dat er op een kleine school meer geld beschikbaar is voor het onderwijs, er kan een deel van het gebouw worden verhuurd, de kwaliteit van de school is niet slecht, er kunnen meer leerlingen worden aangetrokken en de ouders kunnen een deel van de werkdruk bij leerkrachten weghalen. De vraag is of deze tegenargumenten allemaal even realistisch zijn en tot uitvoering kunnen worden gebracht. Deze groep ouders hebben nu een plan ontwikkeld om de St. Martinusschool te behouden.

Naast de genoemde argumenten tegen sluiting van de St. Martinusschool, wordt door de geïnterviewde ouders de leefbaarheid in het dorp als belangrijkste argument aangedragen. Ze stellen: als de school verdwijnt, verdwijnt ook de leefbaarheid in het dorp. Dit komt doordat de school wordt gezien als basisvoorziening in het dorp. Daarnaast zijn basisscholen erg lokaal gebonden en speelt ook de emotionele betrokkenheid van bewoners mee. Dit argument wordt door PRO8 weerlegd door te stellen dat ouders passanten zijn en slechts een klein deel van de kinderen uit Baak in het dorp naar school gaat. Volgens PRO8 kan de aanwezigheid van een school niet zonder meer gekoppeld worden aan het wel of niet leefbaar zijn van een dorp. Deze stelling wordt ondersteund door eerder onderzoek.

Als antwoord op de vragen die gesteld zijn in dit onderzoek kan worden gesteld dat er zeer verschillend wordt gedacht over de invloed van de aanwezigheid van de basisschool op de ervaren leefbaarheid in het dorp. De geïnterviewde ouders geloven dat er een sterke relatie bestaat en denken dat de sluiting van de school desastreuze gevolgen zal hebben voor de ervaren leefbaarheid in het dorp. Daarbij vinden ze alle vijf de aspecten van leefbaarheid van belang. De ouders zien hun kind het liefst lopend of per fiets naar school gaan, ze vinden dat de school een ontmoetingsplek in het dorp is, ze denken dat een sluiting gevolgen zal hebben voor de andere voorzieningen in het dorp en ze zijn bang dat het dorp verder leegloopt en vergrijsst. Daarbij moet de kanttekening gemaakt worden dat er enkel ouders zijn

geïnterviewd die voor behoud van de basisschool in het dorp zijn. Uit de interviews blijkt dat er wel degelijk een tweedeling is onder ouders, dit komt echter niet tot uiting in dit onderzoek. De groep ouders die voor behoud zijn van de school vechten nog altijd voor behoud, ook al is door PRO8 aangegeven dat dit geen haalbare kaart meer is. De vraag is dus hoe realistisch het nog is dat de ouders vechten voor behoud van de school.

De gemeente Bronckhorst en de lokale en regionale schoolbestuurders denken dat de sluiting van de school weinig invloed zal hebben op de ervaren leefbaarheid in het dorp. PRO8 ziet voldoende redenen om over te gaan tot sluiting van de St. Martinusschool en wordt daarin niet tegengehouden door een eventuele afname van de ervaren leefbaarheid in Baak. Zelf denkt de scholengemeenschap ook niet dat er een directe relatie is tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid in een dorp. Ook stelt PRO8 dat leefbaarheid in de dorpen voor hen niet van belang is, het gaat hen vooral om de kwaliteit van onderwijs. De gemeente ziet het voorkomen van leegstand en het behouden van een ontmoetingsplek in het dorp als de belangrijkste aspecten. De gemeente Bronckhorst gaat er van uit dat er als gevolg van de sluiting nieuwe initiatieven vanuit de bevolking tot stand komen. Dit moet leiden tot de realisatie van een dorps huis. De gemeente is bereid deze gemeenschapsinitiatieven te ondersteunen.

Concluderend kan er gesteld worden dat de aanwezigheid van een basisschool niet per se een voorwaarde hoeft te zijn voor de ervaren leefbaarheid in een dorp, mits er in het dorp een andere ontmoetingsplek is. Wanneer deze ontmoetingsplek er niet is, zal deze door de bewoners zelf gecreëerd moeten worden.

Inhoudsopgave

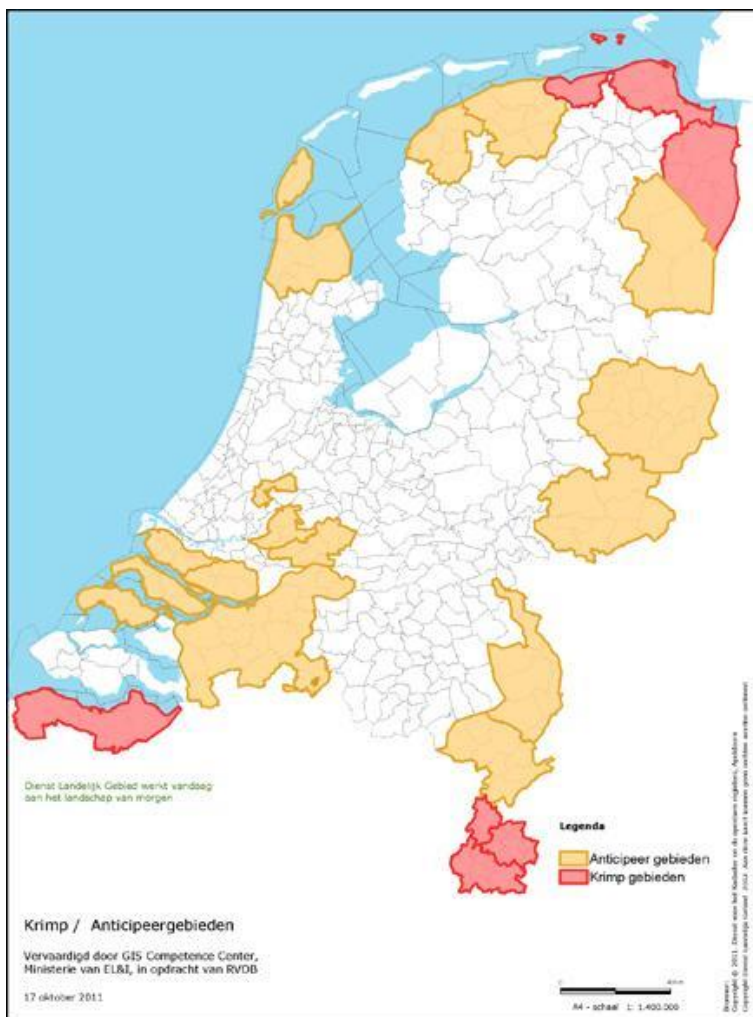
Voorwoord	5
Samenvatting	6
Hoofdstuk 1 Inleiding	10
1.1 Projectkader	10
1.2 Relevantie	13
1.3 Doelstelling	14
1.4 Onderzoeksmodel	15
1.5 Vraagstelling	16
1.6 Leeswijzer	17
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	18
2.1 Demografische krimp	18
2.2 Leefbaarheid	19
2.2.1 Operationalisering leefbaarheid	20
2.3 Voorzieningen	21
2.3.1 Basisscholen	22
2.4 Relatie tussen voorzieningen en leefbaarheid	23
2.4.1 Relatie tussen basisscholen en leefbaarheid	26
2.5 Conceptueel model	28
Hoofdstuk 3 Methodologie	30
3.1 Onderzoeksstrategie	30
3.2 Onderzoeksmateriaal	31
3.3 Verantwoording casus	33
Hoofdstuk 4 Casus Baak	36
4.1 Inleiding	36
4.1.1 St. Martinusschool	37
4.2 Mogelijke sluiting St. Martinusschool	38
4.2.1 Argumenten om St. Martinusschool te sluiten of in stand te houden	39
4.2.2 Mogelijke gevolgen voor leefbaarheid Baak	43
4.2.3 Toepassing van de vijf aspecten van leefbaarheid	45
Hoofdstuk 5 Conclusie	51
Hoofdstuk 6 Reflectie	54
Literatuurlijst	56
Bijlagen	59
Bijlage 1: Geraadpleegde contactpersonen	59
Bijlage 2: Interviewguides	60

1 Inleiding

Het onderwerp van deze thesis is 'de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de leefbaarheid in het Achterhoekse dorp Baak'. In dit hoofdstuk zal eerst een projectkader worden geschetst waarin wordt beschreven wat er in de literatuur al bekend is over dit onderwerp. Dit wordt gedaan in paragraaf 1.1. Vervolgens zal in paragraaf 1.2 worden aangegeven wat de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie van dit onderzoek is. In paragraaf 1.3 wordt de doelstelling van het onderzoek geformuleerd, gevolgd door het onderzoeksmodel in paragraaf 1.4. Hierin staat weergegeven hoe deze doelstelling bereikt zal worden. Hierna volgt in paragraaf 1.5 de vraagstelling, waarin een centrale vraag en een drietal deelvragen worden geformuleerd. Dit hoofdstuk eindigt met een leeswijzer voor dit onderzoeksverslag in paragraaf 1.6.

1.1 Projectkader

Demografische krimp is een actueel thema. Anno 2013 zijn er verschillende regio's waar het aantal inwoners afneemt. In de (nabije) toekomst zullen dit er alleen maar meer worden. Regio's waar nu al sprake is van demografische krimp zijn: Parkstad Limburg, Noordoost Groningen en Zeeuws-Vlaanderen. Daarnaast is er ook nog sprake van zogenaamde anticipeerregio's.

Figuur 1: Krimp (rood) / Anticipeergebieden (geel) in Nederland (Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie [EL&I], 2011)

Dit zijn: Midden- en Noord-Limburg, Achterhoek, Oost-Drenthe, Twente, Groene Hart, West-Brabant, Goeree-Overflakkee, Voorne-Putten, de Hoeksche Waard, Noordoost- en Noordwest Fryslân, Kop van Noord-Holland, en Schouwen-Duiveland (zie figuur 1). Deze regio's hebben nu nog niet te maken met een substantiële en structurele bevolkings- en/of huishoudensdaling, maar moeten met hun beleid al wel gaan inspelen op deze demografische ontwikkeling (Rijk, Vereniging van Nederlandse Gemeenten [VNG] & Interprovinciaal Overleg [IPO], 2012).

Hoewel het fenomeen krimp zich al eeuwenlang gedurende verschillende periodes op regionale schaal voordoet, wordt er sinds 2006 weer veelvuldig over gepubliceerd. Er kan gesteld worden dat het thema demografische krimp aan een hernieuwde opleving is begonnen. Het huidige krimpvraagstuk verschilt van de vroegere krimp. De hedendaagse krimp heeft een structureel karakter en is geen fenomeen op zich, maar houdt verband met vergrijzing, ontgroening, een kleinere beroepsbevolking en een kleiner aantal huishoudens (Sociaal-Economische Raad [SER], 2011). Het baanbrekende rapport dat zorgde voor geleidelijk meer aandacht voor het krimpvraagstuk, is het rapport 'Structurele bevolkingsdaling; een urgente nieuwe invalshoek voor beleidsmakers' van Derks, Hovens en Klinkers (2006). Terreinen waarop bevolkingskrimp het duidelijkst zichtbaar wordt zijn: bouwen, wonen en ruimtelijke ordening, onderwijs, regionale economie, zorg en welzijn (Hospers & Reverda, 2012).

Er zijn volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (Verwest en Van Dam, 2010) grofweg drie oorzaken te onderscheiden voor krimp, dit zijn: sociaal-culturele ontwikkelingen, regionaal-economische ontwikkelingen en planologische beslissingen. Sociaal-culturele ontwikkelingen hebben een invloed op het natuurlijk bevolkingsverloop, regionaal-economische ontwikkelingen en planologische beslissingen hebben invloed op migratie.

Ook valt er een onderscheid te maken tussen drie vormen van krimp. Dit zijn een afname van het aantal inwoners, een afname van het aantal huishoudens en een afname van de potentiële beroepsbevolking (Verwest en Van Dam, 2010). Dit is een belangrijk onderscheid aangezien krimp vaak alleen wordt gezien als een afname van het aantal inwoners. Dit is te kort door de bocht, aangezien er nog twee andere vormen van krimp zijn. Hierdoor kunnen bepaalde maatregelen niet overal op dezelfde manier worden toegepast. De ene bevolkingskrimp is de andere niet, iedere krimpregio is een casus op zich. Bevolkingskrimp heeft verschillende oorzaken die leiden tot verschillende verschijningsvormen (Hospers & Reverda, 2012).

De laatste jaren is het 'krimpbewustzijn' toegenomen in Nederland. Bestuurders erkennen dat er regio's zijn waar de bevolking krimpt. De eerste reactie op bevolkingsdaling is vaak bagatelliserend. Er wordt gesteld dat de cijfers niet kloppen of dat het in hun gemeente wel meevalt. Na het erkennen van het belang van krimp, is de volgende reactie vaak dat krimp bestreden moet worden. Er wordt geïnvesteerd in campagnes met als doel het aantrekken van nieuwe inwoners. Ook worden er nieuwe woningen gebouwd. In de loop der tijd komen bestuurders er achter dat dit niet veel nut heeft, de laatste jaren richt het beleid zich dan ook meer op het begeleiden van krimp. Krimp wordt geaccepteerd. Nu is het beleid meer gericht op het behouden van de huidige inwoners (Hospers & Reverda, 2012).

Een begrip dat vaak met bevolkingskrimp in verband wordt gebracht, is het begrip leefbaarheid. Vaak wordt gesteld dat bevolkingskrimp leidt tot een afname van de leefbaarheid in een gebied. RIGO Research en Advies B.V. en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu [RIVM] definiëren in hun rapport 'Kwaliteit van de leefomgeving

en leefbaarheid; naar een begrippenkader en conceptuele inkadering' leefbaarheid als volgt: 'de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld. Het gaat over de voorwaarden waaronder mensen in een bepaalde omgeving kunnen en willen samenleven' (Leidelmeijer & Van Kamp, 2003, p. 59). Leefbaarheid is geen eenduidig begrip, er bestaat een verschil tussen 'veronderstelde leefbaarheid' en 'ervaren leefbaarheid'. De eerste is de leefbaarheid die je op basis van objectieve gegevens zou kunnen verwachten, de tweede is op basis van de beleving van bewoners (Van Dorst, 2005).

Een relatie die samenhangt met de relatie tussen demografische krimp en leefbaarheid, is de relatie tussen demografische krimp en de aanwezigheid van voorzieningen. In de bestaande literatuur wordt dit verband vaak gelegd, demografische krimp zou leiden tot een afname van voorzieningen (Hospers & Reverda, 2012). Afgaande op de twee voorgaande relaties, zou er ook gesteld kunnen worden dat er een relatie bestaat tussen de aanwezigheid van voorzieningen en leefbaarheid binnen een krimpregio. Over deze relatie bestaat in de wetenschappelijke literatuur echter veel discussie. Wel kan gesteld worden dat een afnemende leefbaarheid vaak als argument wordt aangedragen om voorzieningen te behouden (De Vries & Baris, 2012).

Een rapport waarin deze relatie ter discussie wordt gesteld, is het rapport van Gardenier, Nanninga, Van Rijn en Weijer van het CAB (een onderzoeks- en adviesbureau) 'Leven in de leegte, Rapport bedreigd bestaan'. Er wordt gesteld dat door de toegenomen mobiliteit bewoners voor voorzieningen niet per se zijn aangewezen op hun eigen dorp. Voorzieningen in dorpen blijken niet relevant te zijn voor de leefbaarheid. Daar wordt echter tegenover gesteld dat de toegenomen mobiliteit het probleem van de afname van voorzieningen niet alleen heeft opgevangen, maar ook heeft veroorzaakt. Doordat de mobiliteit is toegenomen rijden mensen gemakkelijker naar een dorp verderop om hun inkopen te doen. Er wordt ook gesteld dat de oorzaak van het verdwijnen van voorzieningen niet komt door krimp, maar door schaalvergroting. In ditzelfde rapport wordt geconcludeerd dat de regio Noord-Groningen zo leefbaar is, doordat er in de dorpen veel sociale cohesie is. Voorzieningen zijn daarbij minder relevant dan buurtcontacten, een hechte gemeenschap en deelname aan activiteiten in het dorp. Wel moeten voorzieningen makkelijk met de auto te bereiken zijn. (Gardenier et al., 2011).

In het positionpaper van het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling [NNB], werkgroep Leefbaarheid en Voorzieningen (2011) wordt gesteld dat een verminderd draagvlak voor voorzieningen over het algemeen direct wordt gerelateerd aan een kleiner aantal inwoners. De werkgroep stelt echter dat de maatschappelijke veranderingen en het veranderende consumentengedrag daar minstens zo bepalend voor zijn. In het document wordt een definitie van voorzieningen gegeven, namelijk: 'het totaal van middelen en faciliteiten dat mensen ter beschikking staat om deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Voorbeelden daarvan zijn: winkels, het openbaar vervoer, culturele instellingen, sportaccomodaties, kinderopvang, scholen, bibliotheken en zorginstellingen.' (NNB, 2011, p. 4).

Een document waar een andere opvatting naar voren komt, is het position paper van Aedes (2008). Hierin wordt gesteld dat krimp de effecten van schaalvergroting versterkt. Door de krimp zullen scholen en winkels moeten sluiten, waardoor mensen zijn aangewezen op voorzieningen in grotere dorpen of steden. Deze afname van het aantal voorzieningen in een dorp tast volgens Aedes de leefbaarheid aan. De Groot en Schonewille van Movisie (2012) gaan in hun rapport 'Krimp in beeld, de sociale gevolgen van demografische veranderingen' mee in deze opvatting. Zij stellen: 'De verschraling van voorzieningen gaat volgens bewoners ten koste van de leefbaarheid in de dorpen'. Volgens dezelfde

onderzoekers hebben voorzieningen voor mensen niet alleen een praktische waarde, maar ook een emotionele en een sociale waarde (De Groot & Schonewille, 2012).

Doordat uit de bestaande literatuur blijkt dat er nog veel onduidelijkheid is over de relatie tussen voorzieningen en leefbaarheid, vraagt dit naar meer onderzoek. Binnen voorzieningen is op dit moment de discussie over de (mogelijke) sluiting van basisscholen in dorpen erg actueel. Dit is dan ook het type voorzieningen waar dit onderzoek op gericht zal zijn. Doordat krimp samengaat met ontgroening, daalt in krimpgebieden het aantal basisschoolleerlingen sterk (Berdowski, Eshuis en Van Oploo, 2011). Naast deze ontwikkeling is er ook discussie over de kwaliteit van onderwijs op kleine scholen en het belang van de basisschool voor de leefbaarheid in een dorp. De stelling dat de basisschool een belangrijke voorziening voor de leefbaarheid in een dorp is, wordt vaak aangehaald en ook bevestigd in onderzoek van bewoners. Echter, onderzoek dat deze stelling hard probeert te maken is schaars (Van der Wouw, 2012).

Er kan worden gesteld dat er op dit moment een zeker gevoel van noodzakelijkheid heerst, ook wel 'sense of urgency' genoemd, over het al dan niet sluiten van dorpsscholen. Het onderwerp is veel in het nieuws en er is veel discussie over. Deze sense of urgency van de discussie over basisscholen en leefbaarheid komt tot uiting in het feit dat de basisschool zeer lokaal gebonden is, het wordt als smeermiddel van een dorp wordt gezien. Het is de plek waar sociale contacten zich ontwikkelen en waar er contact gemaakt wordt met wijk- en dorpsgenoten (Evans & Keenan, 2009).

Twee eerdere onderzoeken wat betreft de relatie tussen basisscholen en leefbaarheid, zijn 'De sociale staat van Zeeland' door Scoop en het eerder genoemde 'Leven in de leegte, Rapport bedreigd bestaan' door het CAB. Uit het eerste onderzoek komt naar voren dat het aanbod van voorzieningen niet de bepalende factor is voor de ervaren leefbaarheid. Ook concludeert men dat een school geen voorwaarde is voor leefbaarheid in een dorp (Van der Wouw, 2011). In het tweede rapport komt men tot een soortgelijke conclusie, men stelt namelijk dat de leefbaarheid in een dorp niet bepaald wordt door de aanwezigheid van een school, maar meer door de sociale samenhang (Gardenier et al., 2011).

1.2 Relevantie

Dit onderzoek heeft zowel een wetenschappelijke als een maatschappelijke relevantie. De wetenschappelijke relevantie is zojuist al kort aan de orde geweest. Het gaat hier vooral om de onduidelijkheid in de wetenschappelijke literatuur of de aanwezigheid van een basisschool al dan niet verband heeft met de ervaren leefbaarheid in een dorp. Er is hier al wel onderzoek naar gedaan, maar dat is nog erg beperkt en richt zich enkel op eerste generatie krimpgebieden (Noord-Oost Groningen en Zeeuws Vlaanderen). Dit onderzoek zal zich daarom richten op de regio Achterhoek, een anticipeerregio. Dit om na te gaan of deze regio afwijkt van eerder onderzochte regio's. Meer specifiek richt dit onderzoek zich op het dorp Baak in de gemeente Bronckhorst. Een verdere casusbeschrijving is te vinden in hoofdstuk 3.3.

Het onderwerp is ook maatschappelijk relevant. Op dit moment is het sluiten van kleine basisscholen erg actueel. In februari 2013 is er een adviesrapport verschenen van de Onderwijsraad (2013) genaamd 'Grenzen aan kleine scholen'. Hierin wordt gesteld dat basisscholen met minder dan honderd leerlingen op termijn moeten worden gesloten. Dit omdat het volgens het rapport duur is en omdat de kwaliteit op deze scholen benedengemiddeld zou zijn. Volgens het rapport is een derde van de scholen die zal moeten sluiten als gevolg van hun advies de laatste school in een dorp. Aangezien dit vooral in

dunbevolkte gebieden speelt hangt dit erg samen met thema's als demografische krimp en leefbaarheid (Onderwijsraad, 2013). Het rapport van de Onderwijsraad heeft de discussie over het sluiten van basisscholen verder onder de aandacht gebracht. Inmiddels is bekend geworden dat de regering de voorgestelde opheffingsnorm van honderd leerlingen niet in de praktijk zal brengen. Wel zal de kleine scholentoeslag stapsgewijs worden omgezet in een bonus op samenwerking.

Dit onderzoek is relevant voor schoolbestuurders en lokale politici. Aan de hand van dit onderzoek kunnen schoolbestuurders en lokale politici bepalen of ze basisscholen ten koste van alles moeten willen behouden voor dorpen in de Achterhoek. Stel dat uit dit onderzoek blijkt dat basisscholen geen invloed hebben op de ervaren leefbaarheid in een dorp, dan zou dat een reden voor schoolbestuurders en lokale politici kunnen zijn om niet te kiezen voor het behoud van een basisschool in een dorp. Naast de relevantie voor bestuurders, is dit onderzoek ook relevant voor burgers. Het onderzoek richt zich immers op de ervaren leefbaarheid, oftewel de leefbaarheid ervaren door inwoners van een dorp. Op basis van dit onderzoek kan de vraag beantwoord worden hoe inwoners van een dorp de sluiting van een basisschool ervaren en of dit de ervaren leefbaarheid beïnvloedt.

Dit onderzoek sluit goed aan op bestaand onderzoek over hetzelfde onderwerp in andere regio's zoals de onderzoeken van het CAB en van Scoop in 2011. Door dit onderzoek te richten op de regio Achterhoek, kan worden gekeken of in deze regio dezelfde conclusies kunnen worden getrokken als in andere onderzochte regio's. De keuze voor de Achterhoek is daarnaast ook gemaakt omdat het thema in deze regio op dit moment erg actueel is. Dit uit zich in het feit dat de problematiek vaak de media haalt en dat er veel discussie over is. Zo is de gemeente Bronckhorst voornemens om op termijn terug te gaan van 31 basisscholen naar 11 basisscholen (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013). Bij een groot deel van deze sluitingen is het ook de laatste school in het dorp die moet sluiten. De discussie rond het sluiten van basisscholen in dorpen vindt op dit moment plaats, dat maakt dit onderzoek voor mij extra interessant.

1.3 Doelstelling

Dit onderzoek zal zowel theorie- als praktijkgericht zijn. Er wordt beoogd kennis, inzichten en/of informatie op te leveren waarmee een bijdrage kan worden geleverd aan de discussie over de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid in een dorp. Aangezien er nog niet veel onderzoek is verricht naar de relatie tussen basisscholen en ervaren leefbaarheid, is er voldoende ruimte om een bijdrage aan deze discussie te leveren. Het onderzoek is daarnaast ook praktijkgericht, het gaat immers om een problematische ervaren situatie. De discussie over het al dan niet behouden van een basisschool in een dorp omwille van de leefbaarheid wordt op dit moment op vele plekken gevoerd. De doelstelling luidt:

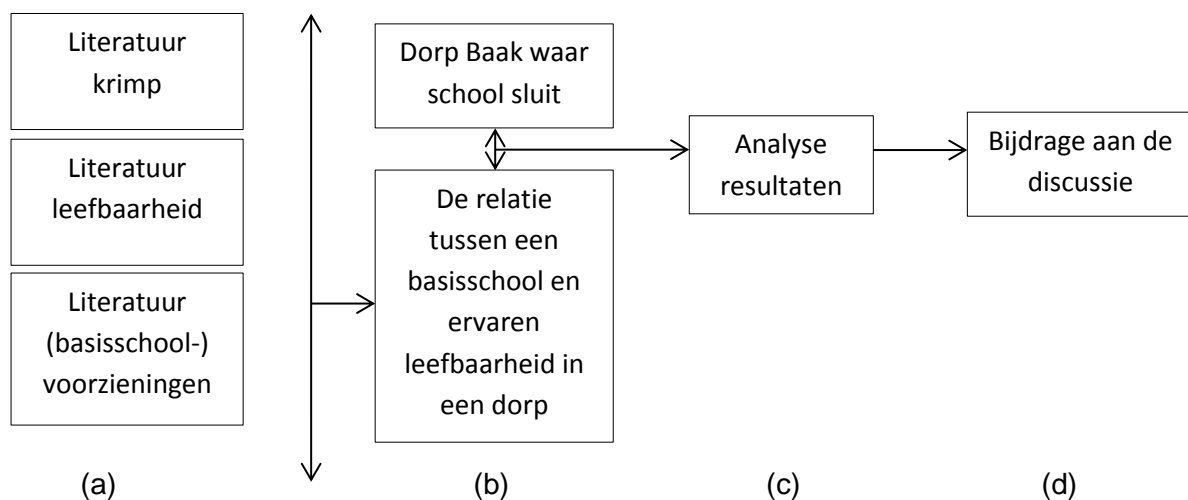
'Doel van dit onderzoek is het leveren van een bijdrage aan de discussie over de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid het dorp Baak in de Achterhoek, dit door na te gaan of de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool invloed heeft op de ervaren leefbaarheid in het dorp Baak in de Achterhoek.'

Aan de hand van dit onderzoek wil ik te weten komen of er een verband bestaat tussen aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid in Baak in de Achterhoek. Ook wil ik te weten komen hoe dit verband in elkaar zit. Zoals blijkt uit de doelstelling richt dit onderzoek zich op de ervaren leefbaarheid, en niet op het gehele concept leefbaarheid. 'Ervaren leefbaarheid is door inwoners geformuleerde tevredenheid over de kern als

woonplaats. De ervaren leefbaarheid hangt sterk samen met de tevredenheid met de woonomgeving en de tevredenheid met de aanwezige voorzieningen.’ (Van der Wouw, Walrave, Bakker en Van Sluis, 2011, p. 9). Hoofdstuk 2 gaat verder op deze keuze in.

Als gevolg van de keuze voor ervaren leefbaarheid is er voor gekozen om kwalitatief onderzoek te verrichten. Ervaren leefbaarheid gaat over de mening van mensen over het dorp, hierdoor is gekozen voor het afnemen van diepte interviews. Ook speelt mee dat de tijd en de mogelijkheden voor dit onderzoek beperkt zijn. Hierdoor is er voor gekozen te focussen op enkel de ervaren leefbaarheid. Een laatste reden voor de keuze voor ervaren leefbaarheid, is dat er in andere regio’s in Nederland al onderzoek is gedaan naar het verband tussen basisscholen en ervaren leefbaarheid. Met dit onderzoek wil ik te weten komen of dit verband ook geldt voor de regio Achterhoek.

1.4 Onderzoeksmodel

Figuur 2: Onderzoeksmodel. Eigen model, 2013

Een (a) bestudering van wetenschappelijke literatuur over demografische krimp, leefbaarheid en (basisschool-)voorzieningen, (b) levert het onderwerp, de relatie tussen een basisschool en ervaren leefbaarheid, deze wordt getoetst in Baak in de Achterhoek. (c) De resultaten in dit dorp resulteren in (d) een bijdrage aan de discussie over de aanwezigheid van een basisschool voor de ervaren leefbaarheid in een dorp.

Ad (a)

Allereerst heb ik de wetenschappelijke literatuur over demografische krimp, leefbaarheid en (basisschool-)voorzieningen bestudeerd, hieruit voortvloeiend is het onderwerp, de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en ervaren leefbaarheid in een dorp, ontstaan.

Ad (b)

Vervolgens is deze relatie onderzocht in het dorp Baak in de Achterhoek. Dit heb ik gedaan door interviews af te nemen met ouders van kinderen op de basisschool in Baak, lokale en regionale schoolbestuurders en –directeuren en de wethouder onderwijs van de gemeente Bronckhorst (zie lijst van geraadpleegde contactpersonen in bijlage 1).

Ad (c)

Daarna zijn de resultaten uit deze interviews geanalyseerd. Dit is gedaan aan de hand van de case study methode. Met deze methode ga ik een begreind systeem (een case)

verkennen in de loop der tijd, met behulp van gedetailleerde, diepgaande dataverzameling met meerdere bronnen van informatie zoals interviews en documenten. Uiteindelijk zijn de analyseresultaten geanalyseerd door middel van een tabelanalyse.

Ad (d)

Tot slot is er een antwoord geformuleerd op de centrale vraagstelling. Dit moet resulteren in het halen van de doelstelling van het onderzoek, namelijk: het leveren van een bijdrage aan de discussie over de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid het dorp Baak in de Achterhoek, dit door na te gaan of de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool invloed heeft op de ervaren leefbaarheid in het dorp Baak in de Achterhoek.

1.5 Vraagstelling

Centraal in dit onderzoek staat het Achterhoekse dorp Baak in de gemeente Bronckhorst. Als alles volgens plan verloopt zal de basisschool in Baak medio 2015 worden gesloten. Er bestaat echter discussie over deze mogelijke sluiting. Met name een groep ouders probeert de plannen van de sluiting nog te dwarsbomen. Ze voeren hierbij onder andere het argument van afnemende leefbaarheid als gevolg van de sluiting van de basisschool aan. Hier zal verder op worden ingegaan in hoofdstuk 4.

Centrale vraag

In hoeverre heeft de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool invloed op de ervaren leefbaarheid in het Achterhoekse dorp Baak?

Om deze centrale vraag vanuit verschillende opzichten te kunnen belichten, zijn er een drietal deelvragen opgesteld. Iedere deelvraag geeft aan hoe de betreffende doelgroep van dit onderzoek denkt over deze relatie. De doelgroepen zijn: de gemeente Bronckhorst, lokale en regionale schoolbestuurders- en directeurs van de basisschool in Baak en ouders van kinderen van de basisschool in Baak. Er is gekozen voor deze drie groepen respondenten omdat mijns inziens zo alle relevante verschillende opties op de problematiek naar voren komen. Op deze manier kan een zo compleet mogelijk beeld worden gevormd.

Deelvragen

- 1. Hoe denkt de gemeente Bronckhorst over de relatie tussen de mogelijke toekomstige afwezigheid van de basisschool in Baak en de ervaren leefbaarheid van bewoners van dit dorp?*
- 2. Is volgens de lokale en regionale schoolbestuurders- en directeurs van de basisschool in Baak de mogelijke toekomstige afwezigheid van de basisschool van invloed op de ervaren leefbaarheid van bewoners van Baak?*
- 3. Hoe ervaren ouders van kinderen van de basisschool in Baak de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool in hun dorp en welke invloed heeft dit volgens hen op hun ervaren leefbaarheid?*

1.6 Leeswijzer

In deze paragraaf wordt de verdere opbouw van dit onderzoeksverslag uiteengezet. In het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 2, wordt een theoretisch kader geschetst. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste begrippen en theorieën verder uitgewerkt. Onderdeel hiervan is een schematische weergave van het conceptueel model, waarin de relaties tussen de belangrijkste begrippen worden weergegeven. Hoofdstuk 3 is de methodologie, hierin worden de methodologische aspecten van het onderzoek toegelicht. Ook wordt hier de casus verder uitgewerkt. Deze twee hoofdstukken vormde de basis voor het hoofdstuk dat hierna volgt (4), waarin een analyse volgt van het dorp Baak in de regio Achterhoek op basis van de geformuleerde hoofd- en deelvragen. Op basis van deze analyse volgt in hoofdstuk 5 een conclusie, waarin getracht wordt antwoord te geven op de centrale vraagstelling van dit onderzoek. Het onderzoek sluit af met een reflectie, waarin wordt nagegaan wat goed ging en wat beter had gekund. Er worden ook aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek.

2 Theoretisch kader

Voor er daadwerkelijk empirisch onderzoek gedaan kan worden, dient er eerst een degelijke theoretische basis te zijn. Die wordt gelegd in dit hoofdstuk. De voor dit onderzoek belangrijkste begrippen en theorieën zullen hier worden uiteengezet. Eerst zal in paragraaf 2.1 het overkoepelende begrip demografische krimp worden uitgewerkt. Aangezien er nog geen algemene krimptheorie is, wordt voor theorie over krimp gebruik gemaakt van bestaande inzichten uit de demografie, economie en geografie. Het is voor sociale wetenschappers ongebruikelijk om zich bezig te houden met krimp, de meeste theorieën zijn namelijk gericht op groei (Hospers en Reverda, 2012). In de volgende paragraaf (2.2) komt het begrip leefbaarheid aan bod. Paragraaf 2.3 gaat over voorzieningen, paragraaf 2.3.1 zoomt verder in op basisscholen. Paragraaf 2.4 gaat over de relatie tussen voorzieningen en leefbaarheid, ook hier zoomt paragraaf 2.4.1 weer verder in op de relatie tussen basisscholen en leefbaarheid. Over deze relaties tussen de aanwezigheid van (basisschool-)voorzieningen en de ervaren leefbaarheid is nog niet veel bekend. Er worden wel uitspraken gedaan over deze mogelijke relatie, deze zijn echter altijd gericht op een bepaalde regio en aangezien elke regio anders is, kunnen deze niet worden overgenomen. Het hoofdstuk wordt in paragraaf 2.5 afgesloten met een schematische weergave van het conceptueel model, waarin de relaties tussen de belangrijkste begrippen worden weergegeven.

2.1 Demografische krimp

Zoals in het projectkader (1.1) al werd vermeld, doet demografische krimp zich al eeuwenlang op regionale schaal voor. Toch wordt er sinds 2006 weer veelvuldig over gepubliceerd in de wetenschappelijke literatuur. Het bijzondere van de hedendaagse krimp is dat het een structureel karakter heeft. Dat wil zeggen dat de daling van de omvang van een bevolking zicht voortzet, zonder dat er uitzicht is op een verandering daarvan. Daarnaast is krimp geen fenomeen op zich, maar houdt verband met vergrijzing (stijging van het aantal ouderen), ontgroening (daling van het aantal jongeren), een kleinere beroepsbevolking en een kleiner aantal huishoudens (SER, 2011). Aangezien dit onderzoek zich richt op basisscholen zal vooral ontgroening van belang zijn voor dit onderzoek. De leerlingendaling op basisscholen is het gevolg van ontgroening van de bevolking. Zoals net is aangegeven is ontgroening onderdeel van krimp, maar het valt er niet altijd mee samen. Ontgroening doet zich namelijk ook voor in gebieden die niet zijn aangemerkt als krimpgebieden (Dekker, 2013). Een ander verschil is dat er ditmaal ook duidelijk ruimtelijke gevolgen zichtbaar zijn. Dit komt door de verandering van het aantal huishoudens of de afname van een bepaalde bevolkingsgroep in de samenleving (Van Dam, Verwest en De Groot, 2008).

Demografische krimp heeft volgens het Ruimtelijke Planbureau [RPB] (Van Dam, De Groot, & Verwest, 2006) drie verschillende verschijningsvormen: afname van de bevolkingsomvang, afname van het aantal huishoudens en de bevolkingssamenstelling (naar leeftijd, etniciteit of inkomen). In ditzelfde rapport, 'Krimp en ruimte: bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid', worden ook verschillende oorzaken van demografische krimp blootgelegd. Het RPB spreekt van 'een sociaal-culturele, een (regionaal-) economische, en een planologische oorzaak. Sociaal-culturele factoren zijn vooral van invloed op het natuurlijk bevolkingsverloop (met name geboortecijfers) en op migratiebewegingen. (Regionaal-)economische en planologische factoren beïnvloeden vooral de migratiebewegingen. En planologische factoren spelen een grote rol in krimp of groei op lokaal niveau. Doordat migratie vrijwel altijd een selectief karakter heeft (naar leeftijd, levensfase, inkomen, etc.) zijn migratiebewegingen (verhuisbewegingen) en natuurlijke bevolkingsgroei sterk met elkaar

verknoot.’ (van Dam, de Groot, & Verwest, 2006, p. 23).

Er bestaan verschillende definities van krimp, het is dus lastig om tot één allesomvattende definitie te komen. Aan de hand van de publicatie ‘Krimp en ruimte; Bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid’ van het Ruimtelijk Planbureau (Van Dam, De Groot en Verwest, 2006) wordt in dit onderzoek voor volgende defintie van demografische krimp gekozen:

‘De daling van het aantal huishoudens of als samenstellende delen van de bevolking in omvang afnemen in een regio, bijvoorbeeld naar leeftijd (ontgroening) of naar etniciteit (verkleuring).’

Ik heb voor deze definitie gekozen omdat ik mij aansluit bij het Ruimtelijke Planbureau dat demografische krimp verschillende verschijningsvormen kan hebben. Zelf heb ik het schaalniveau van de regio toegevoegd, omdat ik me in mijn onderzoek ook richt op een anticipeerregio. Er zijn door het hele land gemeenten die krimpen, maar er zijn slechts een aantal krimp- en anticipeerregio’s. Een regio is een groter gebied en omvat meerdere gemeenten.

2.2 Leefbaarheid

Leefbaarheid wordt vaak in verband gebracht met demografische krimp. Het begrip leefbaarheid geeft aan hoe aantrekkelijk en/of geschikt een gebied of gemeenschap is om er te wonen, te leren, te werken en te recreëren (Van Leer, Matijssen, Hado en Janssens, 2012). Er zijn zeer veel uiteenlopende definities van het begrip leefbaarheid. RIGO Research en Advies B.V en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu [RIVM] definiëren in hun rapport ‘Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid; naar een begrippenkader en conceptuele inkadering’ leefbaarheid als volgt: ‘de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld. Het gaat over de voorwaarden waaronder mensen in een bepaalde omgeving kunnen en willen samenleven.’ (Leidemeijer et al., 2003, p. 59). Scoop stelt in haar onderzoek ‘Leefbaarheid is mensenwerk’ dat er een verschil bestaat tussen ‘veronderstelde leefbaarheid’ en ‘ervaren leefbaarheid’. De eerste is de leefbaarheid die je op basis van objectieve gegevens (aantal voorzieningen) zou kunnen verwachten, de tweede is op basis van de beleving van bewoners (Van der Wouw, 2011). Dit onderzoek richt zich op de ervaren leefbaarheid. In het rapport van Van der Wouw, Walrave, Bakker en Van Sluis van Scoop (2011, p. 8-9) worden de twee begrippen als volgt gedefinieerd:

‘Veronderstelde leefbaarheid verwijst naar een voorzieningenpakket in een kern of wijk dat voorwaardelijk wordt geacht voor de leefbaarheid van die kern of wijk. Beleidsmatig wordt vaak gesproken over basisvoorzieningen, een soort minimumpakket aan voorzieningen dat een dorp leefbaar maakt. Over wat nu precies basisvoorzieningen zijn bestaat discussie. Vaak worden basisschool, huisarts, dorpshuis, supermarkt, postkantoor, bank, openbaar vervoer, apotheek, bibliotheek en sportvoorzieningen als basisvoorzieningen aangemerkt.’

‘Ervaren leefbaarheid is door inwoners geformuleerde tevredenheid over de kern als woonplaats. De ervaren leefbaarheid hangt sterk samen met de tevredenheid met de woonomgeving en de tevredenheid met de aanwezige voorzieningen.’

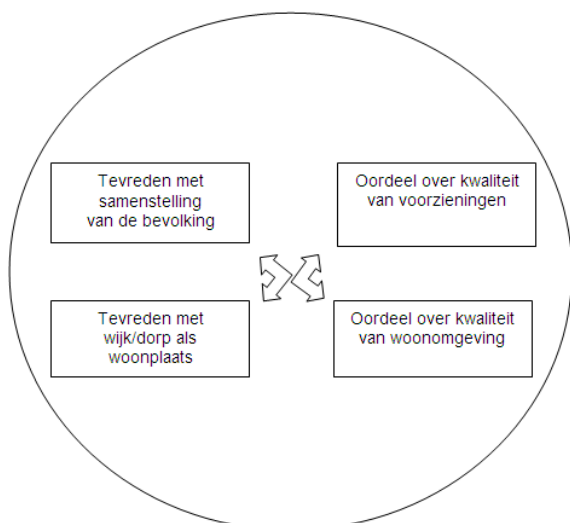
Door een duidelijk onderscheid te maken in veronderstelde leefbaarheid en ervaren leefbaarheid wordt het mogelijk om de algemene beleving van leefbaarheid door bewoners los te koppelen van de discussie over het behoud van voorzieningen. De veronderstelde

leefbaarheid zegt namelijk vaak alleen maar iets over het voorzieningenniveau, terwijl de ervaren leefbaarheid enkel iets zegt over de beleving van bewoners.

Leefbaarheid is een subjectief begrip. De vraag is dan of leefbaarheid wel meetbaar is. Toch bestaan er verschillende manieren om leefbaarheid meetbaar te maken. Bestaande manieren zijn de 'Leefbarometer' en de 'Barometer leefbaarheid voor Zeeland'. Beide instrumenten zeggen iets over de mate waarin de leefomgeving aansluit op de behoeften van mensen. Beiden gaan ze ook uit van dezelfde definitie van leefbaarheid die ook in dit onderzoek weer terugkomt. Er zijn echter ook veel verschillen. De 'Leefbarometer' is erg gericht op de stedelijke problematiek rond bijvoorbeeld veiligheid, etniciteit en hoogbouw. Er wordt in de 'Leefbarometer' weinig rekening gehouden met de thema's en problematiek van het platteland. Het wordt voor het platteland dan ook als weinig bruikbaar ervaren. Op het platteland komen namelijk problemen voor als een veranderde bevolkingssamenstelling (ontgroening en vergrijzing), krimp van de bevolking, schaalvergroting, het verdwijnen van voorzieningen en mobiliteitskwesaties. De 'Barometer leefbaarheid voor Zeeland' van Scoop richt zich dan ook meer op deze problematiek (Van der Wouw, 2011). Een nadeel dat geldt voor beide meetmethoden is dat ze zich in tegenstelling tot dit onderzoek op zowel de ervaren als de veronderstelde leefbaarheid richten en niet alleen op de ervaren leefbaarheid. De vraag is daarom of deze manieren voor dit onderzoek wel bruikbaar zijn. Een andere reden waardoor deze methoden niet bruikbaar zijn is het feit dat de methoden kwantitatief van aard zijn. Dit in tegenstelling tot dit onderzoek, dat juist kwalitatief van aard is. Hier wordt in hoofdstuk 3 verder op ingegaan.

2.2.1 Operationalisering leefbaarheid

Nu duidelijk is wat het begrip leefbaarheid inhoudt en er een onderscheid is gemaakt tussen ervaren en veronderstelde leefbaarheid, is het tijd om het begrip leefbaarheid bruikbaar te maken voor dit onderzoek. Aangezien er in dit onderzoek gekozen is voor de ervaren leefbaarheid zal alleen dit begrip worden geoperationaliseerd. In figuur 3 is te zien uit welke dimensies het begrip ervaren leefbaarheid bestaat volgens Dick van der Wouw (2011):

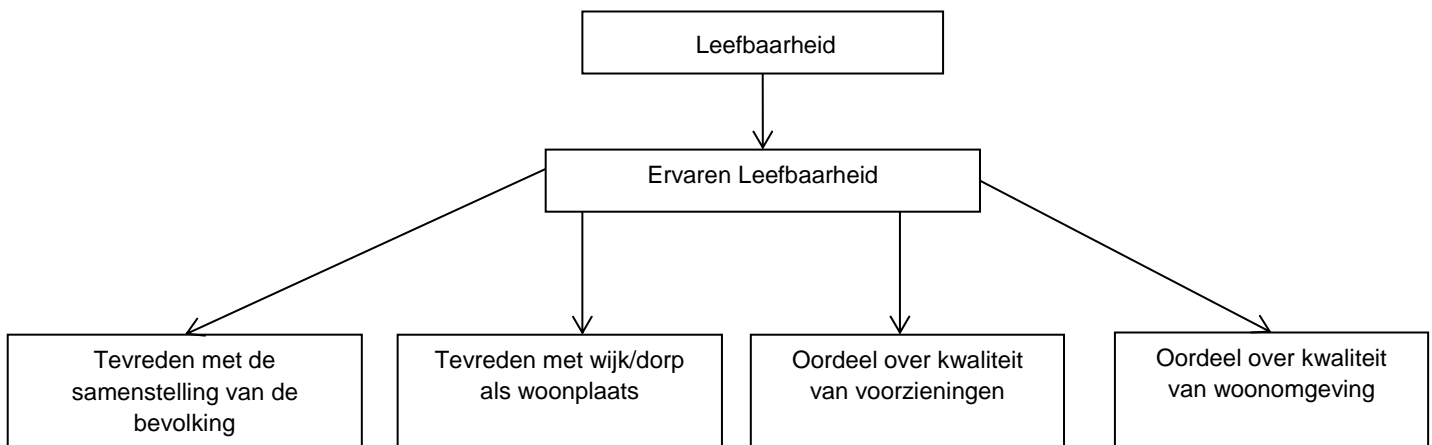
Figuur 3: Dimensies van ervaren leefbaarheid (Van der Wouw, 2011)

De dimensies uit figuur 3 komen overeen met de dimensies die worden onderscheiden in de 'Barometer leefbaarheid voor Zeeland'. Hieronder zullen de verschillende dimensies worden

uitgewerkt.

Met 'Tevreden met wijk/dorp als woonplaats' wordt bedoeld een algemeen oordeel over de woonbeleving. Hierin komen beoordelingen over de woonomgeving, de voorzieningen en de medebewoners samen. Begrippen die hierbij belangrijk zijn, zijn: omgevingskwaliteit, veiligheid en geborgenheid. Met de tweede dimensie, 'Tevreden met de samenstelling van de bevolking', wordt bedoeld de match tussen de bewoners en de sociale omgeving. De derde dimensie, 'Oordeel over kwaliteit van woonomgeving', wordt gemeten aan de hand van gebouwen, bestrating, groenvoorzieningen, parken, fiets- en wandelparken, het buitengebied, de verkeersveiligheid, de openbare verlichting en de geschiktheid van de omgeving om er kinderen te laten opgroeien. Tot slot, de laatste dimensie 'Oordeel over kwaliteit van voorzieningen' wordt gemeten door de waardering van bewoners over de aanwezige voorzieningen. Het oordeel van leefbaarheid wordt vooral subjectief en individueel bepaald (Van der Wouw, 2011).

Dit onderzoek richt zich zoals gezegd op voorzieningen, en daar binnen op basisscholen, dus enkel de derde dimensie (Oordeel over kwaliteit van voorzieningen) komt terug in dit onderzoek. Dit wordt verder toegelicht in paragraaf 2.4.1.

Figuur 4: Operationalisering leefbaarheid. Eigen model, 2013

2.3 Voorzieningen

Het volgende begrip dat van belang is voor dit onderzoek, is het begrip voorzieningen. In het positionpaper over leefbaarheid en voorzieningen in krimpgebieden van de Werkgroep Leefbaarheid en Voorzieningen, onderdeel van het Nationaal Netwerk Bevolkingdaling [NNB] (2011, p. 4) wordt het begrip voorzieningen als volgt gedefinieerd:

'Het totaal van middelen en faciliteiten dat mensen ter beschikking staat om deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Voorbeelden daarvan zijn winkels, het openbaar vervoer, culturele instellingen, sportaccommodaties, kinderopvang, scholen, bibliotheken en zorginstellingen.'

Zoals is gebleken uit de voorgaande paragrafen, worden voorzieningen over het algemeen als onderdeel van leefbaarheid gezien. In figuur 5 is te zien dat voorzieningen één van de dimensies is binnen de Leefbarometer (Leidelmeijer, Marlet et al., 2008).

1. Dimensie woningvoorraad: woningdichtheid, woningtype, bouwperiode.

2. Dimensie publieke ruimte: water in de omgeving, geluidsoverlast, waarde verkochte huurwoningen, sloop van woningen.

3. Dimensie voorzieningen: nabijheid supermarkt, nabijheid bankfiliaal, nabijheid groot winkelcentrum.   4. Dimensie bevolkingssamenstelling: werkloosheid, inkomensniveau, opleidingsniveau, afkomst.   5. Dimensie leeftijdsopbouw en sociale samenhang bevolking: verhuizingen, huishouden-samenstelling, leeftijdsopbouw.   6. Dimensie veiligheid: overlast, verstoringen openbare orde, vernielingen, geweldsmis-drijven, diefstal uit auto's.

Figuur 5: Dimensies en indicatoren van de Leefbarometer (Leidelmeijer, Marlet et al., 2008)

Als gevolg van de demografische krimp is er een verminderd draagvlak voor voorzieningen in krimpregio's. Dit is echter niet de enige reden. Maatschappelijke veranderingen en het veranderde consumentengedrag zijn daarvoor minstens zo bepalend. Hoewel de bevolking in steden op wijkniveau ook krimpt, zijn er grote verschillen tussen stad en platteland. In steden is er een veel grotere dichtheid aan voorzieningen. Daarnaast is ook de bereikbaarheid van die voorzieningen vaak beter. Doordat er minder gebruik wordt gemaakt van de voorzieningen op het platteland, is men geneigd de schaalgrootte van voorzieningen te vergroten. Dit doet men door voorzieningen samen te voegen in een meer centraal gelegen kern. Dit heeft als gevolg dat er steeds meer dorpen ontstaan waar geen voorzieningen (meer) zijn (NNB, 2011).

2.3.1 Basisscholen

Meer specifiek zal dit onderzoek zich richten op basisscholen. Zoals in figuur 5 te zien is, wordt dit door de Leefbarometer niet als indicator voor de dimensie voorzieningen gezien. Het valt namelijk niet onder een supermarkt, bankfiliaal of groot winkelcentrum. De Leefbarometer wordt dan verder ook als niet bruikbaar geacht.

In het artikel 'De effecten van krimp voor dorpsvoorzieningen' in Rooilijn (Vermeij, 2012, p. 412 - 414) wordt een onderscheid gemaakt tussen drie typen voorzieningen:

1. Kindvoorzieningen onderverdeeld in basisscholen, kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang.
2. Gezondheidsvoorzieningen onderverdeeld in huisartsen, fysiotherapeuten en apotheken.
3. Private voorzieningen onderverdeeld in supermarkten, overige levensmiddelen, café's en restaurants.

Dit onderzoek zal zich richten op het eerste type voorzieningen, namelijk kindvoorzieningen. Daarbinnen wordt specifiek gericht op basisscholen. Onder basisonderwijs wordt volgens het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2012) verstaan: 'Onderwijs dat bedoeld is voor alle kinderen van circa 4 tot en met 12 jaar'.

Basisonderwijs wordt als een basisvoorziening voor de bevolking beschouwd. Dit houdt in dat het niet wenselijk is dat kleine plaatsen van deze voorziening verstoken raken, en hierdoor een grote afstand moeten overbruggen om op school te komen. Om basisscholen overeind te houden stelde het ministerie van Onderwijs opheffingsnormen vast die samenhangen met de leerlingendichtheid (Vermeij & Steenbekkers, 2013). Dit om rekening te houden de mobiliteit van kleine kinderen. Gezien hun leeftijd kunnen kinderen op de basisschool vaak niet zelfstandig naar school fietsen. Naast de afstand die overbrugd dient te worden, speelt ook de lokale gebondenheid van een basisschool mee. De basisschool wordt vaak als smeermiddel van een dorp gezien, het is de plek waar sociale contacten zich ontwikkelen en waar er contact gemaakt wordt met wijk-en dorpsgenoten (Evans & Keenan, 2009).

De SER (2011) stelt dat basisonderwijs een belangrijke factor voor de regionale vitaliteit is. Ook stelt men dat goed en bereikbaar primair onderwijs een belangrijke vestigingsplaatsfactor voor een regio is. De aantrekkelijkheid van kleine kernen voor gezinnen met jonge kinderen wordt mede bepaald door de bereikbaarheid van een goed en divers onderwijsaanbod. Als dat niet het geval is in een regio, kan dat negatief uitwerken op het ondernemings- en vestigingsklimaat en daarmee een neerwaartse spiraal in gang zetten. Primair onderwijs is daarmee bepalend voor de vitaliteit van een regio (SER, 2011).

Als gevolg van de demografische krimp, en in het bijzonder de ontgroening, gaan er de komende jaren steeds minder kinderen naar de basisschool. Dit leidt tot een toename van het aantal kleine scholen. De vraag is of dit leidt tot kwalitatief minder goed onderwijs. De Inspectie van het Onderwijs (2012) heeft geen direct en significant causaal verband gevonden tussen krimp en onderwijskwaliteit. Kleine scholen zijn daarentegen wel kwetsbaar. Ondanks het feit dat de bekostiging per leerling op kleine scholen fors hoger ligt, is het ingewikkeld onderwijs op kleine scholen goed te organiseren. Zo is er op kleine scholen altijd sprake van combinatiegroepen, waarbij meerdere leeftijden in één klas zitten. Dit leidt ertoe dat er minder klassikaal les gegeven kan worden, omdat er grote niveaoverschillen tussen de leerlingen zijn (Inspectie van het Onderwijs, 2012). Daarbij speelt ook mee dat kinderen op een kleine school vaak relatief minder vriendjes en vriendinnetjes van hun eigen leeftijd hebben. Dit komt hun sociaal-emotionele ontwikkeling vaak niet ten goede (Dekker, 2013).

De bekostiging van het primair onderwijs kent een financiële prikkel om klein te blijven. Scholen kleiner dan 145 ontvangen een 'kleinescholentoeslag', dit bedrag neemt toe naarmate het aantal leerlingen daalt. Met deze wetgeving worden de hoge kosten per leerling op kleine scholen opgevangen. Dit zorgt ervoor dat er geen financiële noodzaak is voor scholen tot samenwerking en samengaan. Recent is besloten dat de kleinescholentoeslag wordt bevroren, zodat die noodzaak er wel zal zijn (Dekker, 2013). Naast de kleinescholentoeslag is er vanuit het Rijk ook andere voor dit onderzoek relevante wetgeving, namelijk de opheffingsnorm. Dit is een ondergrens die wordt gesteld aan het aantal leerlingen op een school om in aanmerking te komen voor overheidsgeld. De norm wordt eens per vijf jaar vastgesteld en is afhankelijk van de bevolkingsdichtheid in de gemeente waar een school ligt. De norm kan daardoor variëren van 23 in plattelandsgemeenten tot 200 in stedelijke gebieden (Dijkstal & Mans, 2009).

In februari 2013 verscheen een advies van de Onderwijsraad (2013), genaamd 'Grenzen aan kleine scholen'. Hierin wordt gesteld dat basisscholen met minder dan honderd leerlingen op termijn moeten worden gesloten. Dit omdat het volgens het rapport duur is en omdat de kwaliteit op deze scholen benedengemiddeld zou zijn. Volgens het rapport is een derde van de scholen die zal moeten sluiten als gevolg van hun advies de laatste school in een dorp. Aangezien dit vooral in dunbevolkte gebieden speelt hangt dit erg samen met thema's als demografische krimp en leefbaarheid (Onderwijsraad, 2013). Het rapport van de Onderwijsraad heeft de discussie over het sluiten van basisscholen verder onder de aandacht gebracht. Inmiddels is bekend geworden dat de regering de voorgestelde opheffingsnorm van honderd leerlingen niet in de praktijk zal brengen.

2.4 Relatie voorzieningen en leefbaarheid

Een relatie die in de wetenschappelijke literatuur vaak gelegd wordt, is die tussen de ontwikkeling van het aantal voorzieningen en de ervaren leefbaarheid. Deze relatie staat echter ter discussie. Er zijn onderzoekers die stellen dat deze relatie wel degelijk aanwezig is (Aedes, 2008 en De Groot en Schonewille, 2012) en er zijn onderzoeken waar deze

relatie niet wordt onderschreven (Gardenier et al., 2011 en Van der Wouw, 2011). Het in stand houden, ontwikkelen of stimuleren van een goede sociale infrastructuur, waaronder een passend voorzieningenniveau is voor overheden een belangrijk onderdeel van het beleid om de leefbaarheid in dorpen te versterken. In discussies over leefbaarheid op het platteland spelen voorzieningen dan ook altijd een belangrijke rol (Van der Meer, Thissen, Drooglever Fortuijn, van der Tak en Van der Wouw, 2008).

Frans Thissen (2010) van de Universiteit van Amsterdam stelt dat voorzieningen vaak ten onrechte worden gezien als een voorwaarde voor leefbaarheid. Daarnaast stelt hij dat bewoners ook altijd betrokken zijn bij het voortbestaan of het verkrijgen van voorzieningen. Er zijn grofweg twee typen reacties van inwoners van dorpen. De één van inwoners die het dorp zien als een autonoom (van alles afhankelijk van het dorp) dorp, de ander van inwoners die het dorp zien als woondorp.

In zijn presentatie 'Wat houdt een dorp leefbaar en vitaal' licht Thissen (2012) dit verder toe. Waar dorpen in de jaren '50 nog autonome dorpen waren, veranderden deze vanaf de jaren '70 steeds meer in woondorpen. Dit wil zeggen dat een dorp steeds meer functies verloor, maar dat de woonfunctie nog sterk overeind stond. De belangrijkste redenen hierachter zijn de verplaatste consumptie door een toegenomen mobiliteit en schaalvergroting. De grootste verschillen tussen het autonome dorp en het woondorp zijn volgens Thissen dat je in het autonome dorp bent geboren of opgegroeid en dat je er werkt en je boodschappen doet. In woondorpen daarentegen ben je gaan wonen voor de mooie woning en de aangename woonomgeving. Daarnaast ben je voor sociale contacten en voorzieningen niet meer afhankelijk van het dorp (Thissen, 2012).

Dit verschil tussen woondorpen en autonome dorpen komt ook terug in de beoordeling van de leefbaarheid door bewoners. Waar bewoners die het dorp als een autonoom dorp zien leefbaarheid vooral beoordelen op basis van de voorzieningen in het dorp, vinden bewoners die het dorp zien als een woondorp de eigen woning en de woonomgeving belangrijk. Op basis van de beoordeling van leefbaarheid door bewoners die het dorp zien als een autonoom dorp, wordt vaak als volgt geredeneerd over leefbaarheid van dorpen: als het aantal inwoners afneemt, neemt het aantal voorzieningen af, en als het aantal voorzieningen afneemt, neemt de leefbaarheid af, en als de leefbaarheid afneemt neemt het aantal inwoners af. En omdat het aantal voorzieningen en het aantal inwoners altijd overal afneemt, is dit al snel een negatieve spiraal. In figuur 6 zijn deze relaties weergegeven (Thissen, 2012).

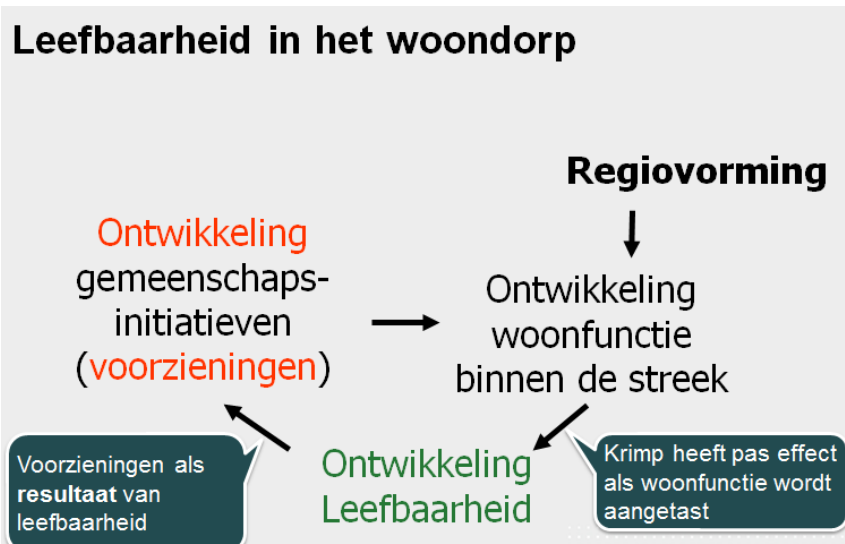

Figuur 6: Leefbaarheid het autonome dorp (Thissen, 2012)

Thissen (2012) stelt deze relaties ter discussie. Ten eerste de relatie tussen de ontwikkeling van het aantal inwoners en de ontwikkeling van het aantal voorzieningen. Volgens Thissen bestaat deze relatie op het lage schaalniveau van een dorp niet. De relatie wordt steeds losser, ten eerste door de schaalvergroting van veel voorzieningen. Dit is een autonoom proces, het heeft geen relatie met de ontwikkeling van het aantal inwoners. Verder hebben neemt het regionaliserend gedrag van bewoners toe. Mensen gaan steeds meer aan de lokale voorzieningen voorbij. Bewoners worden ook kritischer ten opzichte van deze voorzieningen. Bijvoorbeeld de basisschool, men vraagt zich af of zo'n kleine school wel de kwaliteit kan leveren die men graag voor hun kinderen wil (Thissen, 2012).

De volgende relatie is die tussen de ontwikkeling van het aantal voorzieningen en de ontwikkeling van de leefbaarheid. Deze relatie stelt Thissen (2012) ook ter discussie. Volgens hem baseren bewoners hun oordeel van de leefbaarheid steeds minder op de aanwezigheid van lokale voorzieningen. Dit is te verklaren uit het feit dat de mobiliteit is toegenomen, in het bijzonder de automobilititeit. Dit is een steeds verder voortgaand proces. Ook de laatste relatie, die tussen de ontwikkeling van leefbaarheid en de ontwikkeling van het aantal inwoners klopt volgens Thissen niet. Het aantal inwoners neemt af in een krimpdorp, dit komt door de huishoudensverdunning. Ook dit is een voortgaand proces (Thissen, 2012).

Er kan volgens Thissen (2012) ook op een andere manier naar de samenhangen wat betreft leefbaarheid gekeken worden. Dat is op de manier waarop er in het woondorp naar wordt gekeken. Dat start met de regio, de regio als woningmarkt. Binnen de regio hebben dorpen een bepaalde positie. Thissen (2012) stelt dat de kwaliteit van die woonfunctie in een dorp de basis is voor de ervaren leefbaarheid in zo'n dorp. Dit leidt er toe dat mensen zich willen inzetten voor de plek waar ze voor gekozen hebben. Dit komt tot uiting in bottom-up initiatieven. Deze initiatieven leiden weer tot profilering van het dorp binnen de regio. In figuur 7 zijn deze relaties weergegeven (Thissen, 2012).

Figuur 7: Leefbaarheid in het woondorp (Thissen, 2012)

Ook bij dit model heeft Thissen (2012) een aantal kanttekeningen. In vergelijking met het vorige model komt de ontwikkeling van het aantal inwoners hier niet meer in voor. Het gaat er niet om dat er in kwantitatieve zin minder inwoners zijn. Echter, wanneer de woonfunctie in het dorp wordt aangetast door een vraaguitval op de woningmarkt, dan is er wel een probleem. Dat tast de leefbaarheid aan. De tweede kanttekening die Thissen (2012) plaatst, is dat voorzieningen in het vorige model een voorwaarde waren voor leefbaarheid en dat het juist een resultaat is van leefbaarheid.

Op basis van de twee bovenstaande modellen en de kanttekeningen van Thissen (2006) daarbij, kan gesteld worden dat volgens Thissen (2006) de woonfunctie de basis is voor de ervaren leefbaarheid door bewoners van een dorp. Het gaat dan om zowel de kwaliteit van de woningen als de kwaliteit van de woonomgeving. Een tweede voorwaarde voor een leefbaar dorp is volgens Thissen (2006) de aanwezigheid van een ontmoetingsplek. Er moet ruimte zijn voor mensen om elkaar te ontmoeten. Dit is echter niet alleen een voorwaarde voor leefbaarheid, het kan ook een resultaat zijn van leefbaarheid. De derde voorwaarde is sociaal kapitaal. Dit zijn bewoners met een groot sociaal netwerk. Deze bewoners kunnen bijvoorbeeld een brug slaan naar de overheid (Thissen, 2006).

Voor dit onderzoek zijn vooral de begrippen ontwikkeling leefbaarheid, ontwikkeling aantal inwoners en ontwikkeling aantal voorzieningen uit de theorie van Thissen (2012) van belang. Deze begrippen komen dan ook terug in het conceptueel model in paragraaf 2.5.

2.4.1 Relatie basisscholen en leefbaarheid

Naast de relatie tussen voorzieningen en leefbaarheid, is er ook discussie over de relatie tussen basisscholen en leefbaarheid. Dit is dan ook de relatie die wordt onderzocht in dit onderzoek.

Om deze relatie te kunnen onderzoeken, dient eerst het begrip ervaren leefbaarheid bruikbaar gemaakt te worden. Dit wordt gedaan door een vijftal aspecten te formuleren. Deze aspecten zullen als leidraad voor de analyse dienen. De vijf aspecten zijn: mobiliteit en leerlingenvervoer, de school als ontmoetingsplek, de relatie met andere voorzieningen in het dorp en het voorkomen van leegstand. Daarnaast speelt de vraag in hoeverre de sluiting van een school zorgt voor een verdere daling van de bevolking (Van Leer, De Haan, Wijnstra en Janssens, 2012). Er is gekozen voor deze vijf aspecten omdat wordt gedacht dat deze vijf aspecten een zo compleet mogelijk beeld geven van de relatie tussen de aanwezigheid van

een basisschool en de ervaren leefbaarheid. Hieronder zal verder worden ingegaan op de verschillende aspecten.

1. Mobiliteit en leerlingenvervoer

Het eerste aspect van leefbaarheid heeft te maken met vervoer. Als een basisschool sluit in een dorp heeft dit bijna altijd tot gevolg dat kinderen verder moeten reizen naar een andere school. Hierdoor kunnen ze misschien niet meer te voet of per fiets naar school reizen. De nabijheid van een school wordt door ouders als een belangrijk criterium gezien. Het is volgens Van der Wouw van Scoop (2010) zelfs het belangrijkste criterium voor de keuze van een bepaalde school. De vraag is of het werkelijk tot problemen leidt wanneer er verder gereisd moet worden naar een school. Toegenomen autobezit heeft er namelijk voor gezorgd dat plattelandbewoners gemakkelijker grotere afstanden afleggen. Schoolbesturen en gemeenten komen voor de keuze te staan al dan niet leerlingenvervoer aan te bieden (Van Leer et al., 2012).

2. De school als ontmoetingsplek

Het tweede aspect van leefbaarheid is de waarde van de school als ontmoetingsplek. Als de basisschool in een dorp sluit, verdwijnt daarmee ook een ontmoetingsplek voor ouders en kinderen. Of dit gevolgen heeft voor de ervaren leefbaarheid in een dorp is afhankelijk van het feit of er in dorp nog andere ontmoetingsplekken aanwezig zijn. Is dit niet het geval, dan zullen de gevolgen groter zijn dan wanneer dit wel het geval zal zijn. Andere ontmoetingsplekken kunnen bijvoorbeeld een café of een dorps huis zijn (Van Leer et al., 2012). Dick van der Wouw van Scoop (2011) stelt in het 'Themarapport leefbaarheid' dat een school geen voorwaarde is voor leefbaarheid, maar dat een kern pas een leefgemeenschap kan zijn als er een voorziening is die het mogelijk maakt dat mensen elkaar kunnen ontmoeten. Ook volgens Thissen (2012) is de aanwezigheid van een ontmoetingsplek een voorwaarde voor een leefbaar dorp is volgens. Er moet ruimte zijn voor mensen om elkaar te ontmoeten. Dit is echter niet alleen een voorwaarde voor leefbaarheid, het kan ook een resultaat zijn van leefbaarheid (Thissen, 2012).

3. De relatie met andere voorzieningen

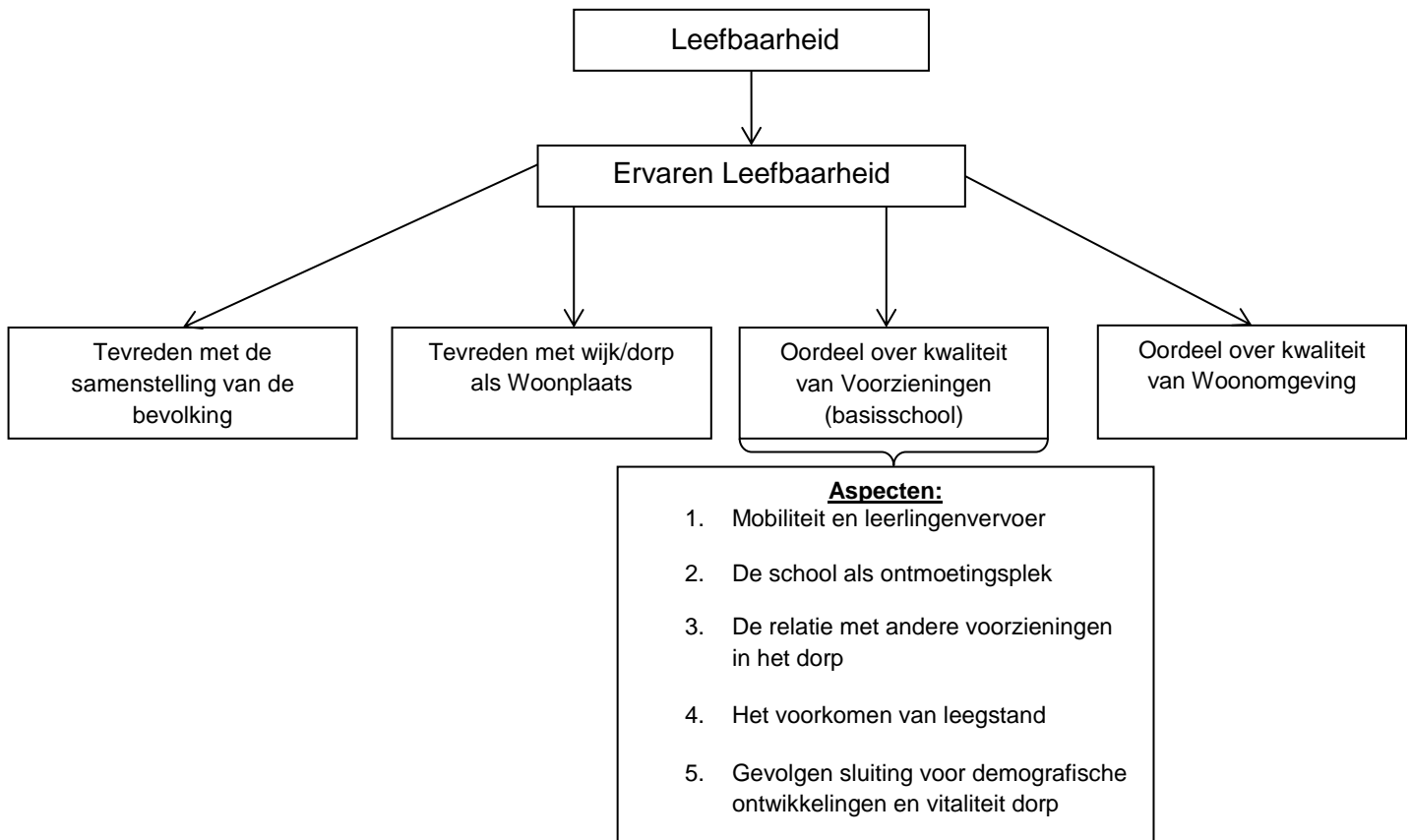
Een derde aspect is de relatie met het totaal aan voorzieningen in een dorp. Vaak is het geval dat de school een gebouw deelt met andere voorzieningen, zoals een dorps huis. Als de school sluit, kan dit ook gevolgen hebben voor die andere voorzieningen. Het zou kunnen dat die dan ook moeten sluiten. Dit heeft grote gevolgen voor de leefbaarheid in het dorp, al helemaal als dit de laatste ontmoetingsplek van het dorp betreft (zie vorige aspect). De vraag is dan of en hoe die andere voorzieningen behouden kunnen blijven voor het dorp. Wanneer kinderen in een ander dorp naar school gaan, is het een kleine stap om in het andere dorp ook naar buitenschoolse en vereningsactiviteiten te gaan. Dit heeft dan weer gevolgen voor het vereningsleven en de sociale cohesie in het eigen dorp (Van Leer et al., 2012).

4. Het voorkomen van leegstand

Het vierde aspect is het voorkomen van leegstand. Een leegstaand gebouw geeft bewoners een onbehaaglijk gevoel en dus niet goed voor de ervaren leefbaarheid. Dit geldt natuurlijk voor schoolgebouwen. Bij de sluiting van een school moet er gezocht worden naar een andere invulling van het gebouw, of het gebouw moet worden gesloopt (Van Leer et al., 2012).

5. Gevolgen sluiting voor demografische ontwikkelingen en vitaliteit dorp

De sluiting van een basisschool is vaak het gevolg van demografische ontwikkelingen, maar kan ook demografische ontwikkelingen beïnvloeden. Dit is een angst die heerst bij dorpsbewoners. Men vreest dat sluiting ervoor zal zorgen dat er geen gezinnen met kinderen naar het dorp komen en dat hierdoor de krimp nog verder zal toenemen. Ook gemeenten leven met deze angst. De literatuur geeft hierover geen eenduidig beeld (Van Leer et al., 2012).

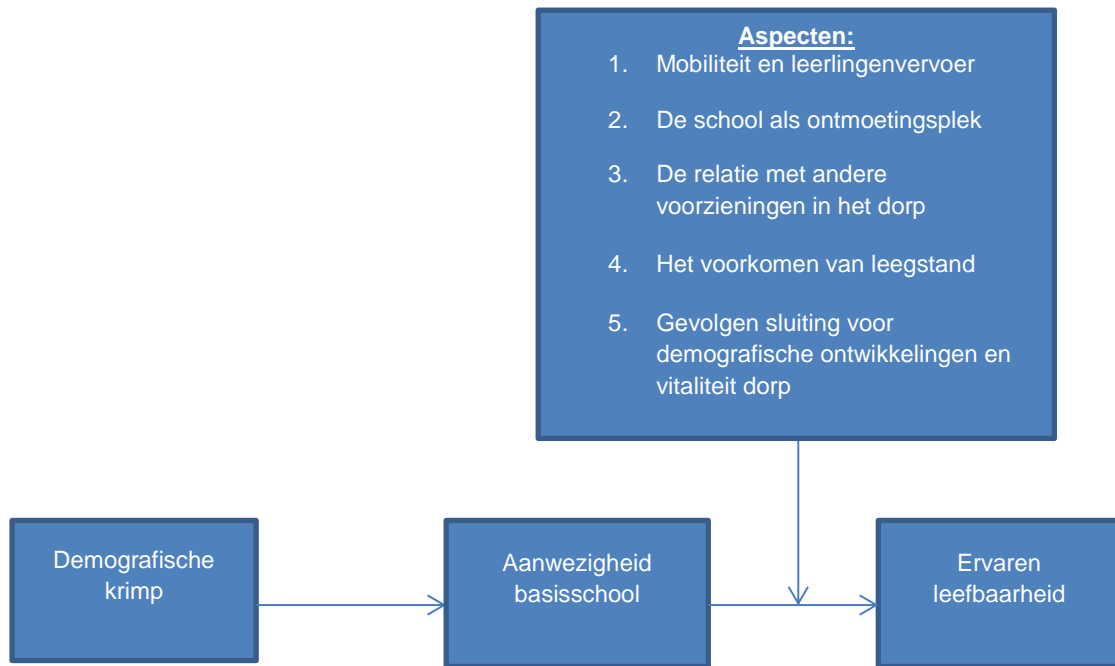

Figuur 8: Operationalisering relatie basisscholen en ervaren leefbaarheid. Eigen model, 2013

2.5 Conceptueel model

Op basis van de voorgaande paragrafen is een conceptueel model ontwikkeld met daarin de belangrijkste begrippen uit dit onderzoek en haar onderlinge relaties. Zoals aangegeven in de vorige paragraaf, zal de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid onderzocht worden aan de hand van vijf aspecten.

Het model begint met demografische krimp. Dit begrip speelt op de achtergrond mee in dit onderzoek, het is de context waarbinnen het onderzoek plaatsvindt. Demografische krimp is een negatieve ontwikkeling en zal naar verloop van tijd leiden tot een negatieve uitwerking op de aanwezigheid van een basisschool in een dorp. Deze ontwikkeling van het verdwijnen van basisscholen heeft weer invloed op de ervaren leefbaarheid. Deze relatie staat echter ter discussie. Dit onderzoek tracht een bijdrage aan de discussie over deze relatie te leveren. Dit wordt gedaan door de relatie te onderzoeken aan de hand van vijf aspecten, dit zijn: Mobiliteit en leerlingenvervoer, de school als ontmoetingsplek, de relatie met andere voorzieningen in het dorp, het voorkomen van leegstand, gevolgen van de sluiting voor de demografische ontwikkelingen en de vitaliteit van het dorp. Het conceptueel model is weergegeven in figuur 9.

Figuur 9: Conceptueel model. Eigen model, 2013

3 Methodologie

In dit hoofdstuk zal uiteengezet worden welke informatie op welke manier verkregen is voor dit onderzoek. De eerste paragraaf (3.1) gaat in op de onderzoeksstrategie. Hierin worden de onderzoekskenmerken weergegeven. In paragraaf 3.2 komt het onderzoeksmateriaal aan bod. Hier wordt besproken welke informatie, bronnen en vormen van ontsluiting van de bronnen van toepassing zijn bij dit onderzoek. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een paragraaf (3.3) over de de verantwoording van de gekozen casus.

3.1 Onderderzoeksstrategie

Er zijn grofweg drie onderzoekskenmerken die onderscheiden kunnen worden. Er kan gekozen worden voor een breed danwel diepgaand onderzoek, een kwantificerende of een kwalificerende benadering en een empirisch of niet-empirisch onderzoek (Verschuren & Doorewaard, 2007). De gekozen onderzoeksstrategie in dit onderzoek is de case study. Aan de hand van de genoemde onderzoekskenmerken zal deze keuze worden onderbouwd.

Gezien de beperkte tijd en mogelijkheden voor dit onderzoek zie ik mij genooddaakt me binnen de casus regio Achterhoek te richten op één dorp. Dit is het dorp Baak in de gemeente Bronckhorst. Deze keuze leidt er toe dat ik met dit onderzoek meer de diepte dan de breedte inga. Ik besef dat deze aanpak leidt tot minder generaliseerbare kennis, aangezien de problematiek rond basisscholen in elke regio anders is. Aan de hand van diepte interviews kan hier op worden ingespeeld. Bij diepte interviews kan worden doorgevraagd zodat de opvattingen van de respondenten goed naar voren komen. De problematiek kan daarnaast ook anders worden geïnterpreteerd worden door verschillende actoren. Hiermee bedoel ik dat de aanwezigheid van basisscholen en de relatie met leefbaarheid door de één hoog aangeslagen wordt, terwijl dat voor de ander minder het geval is.

Doordat ik me richt op één dorp is dit onderzoek voor een deel empirisch van aard. Er is nog weinig bekend over de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid in de Achterhoek, dus ik heb veel data via de empirie moeten zien te verkrijgen. Echter, een deel van het onderzoek heeft plaats gevonden op basis van materiaal dat reeds is verkregen door anderen. Dit is met name het geval voor het projectkader (1.1) en de verantwoording van de casussen (3.3). Deze gegevens zijn in diverse documenten en krantenartikelen bekend en daarmee eenvoudig bruikbaar. De data die ik heb verkregen is kwalitatief. Dit komt doordat de meeste data is verkregen via kwalitatieve informatiebronnen, zoals artikelen, beleidsdocumenten en face-to-face interviews.

Zoals in het begin van deze paragraaf werd aangegeven, is de gekozen onderzoeksstrategie de case study. Een case study is een onderzoek waarbij de onderzoeker probeert een diepgaand integraal inzicht te krijgen in een of enkele tijdruimtelijke begrensde objecten of processen (Verschuren & Doorewaard, 2007). De belangrijkste reden voor de keus voor een case study is het feit dat krimpregio's regionaal verschillen. Dit wil zeggen dat er geen homogene populatie of homogene processen zijn. Iedere krimpregio heeft zijn eigen specifieke kenmerken. Ook binnen krimpregio's zullen er zelfs nog verschillen zijn tussen krimpgemeenten. Bij een case study gaat het om één case of enkele cases. De case is in dit geval de regio Achterhoek, waarbinnen het dorp Baak in de gemeente Bronckhorst (subcase) onderzocht is.

In het dorp is nagegaan of er een causaal verband bestaat tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid. Dit blijkt ook uit de centrale vraagstelling

van dit onderzoek (In hoeverre heeft de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool invloed op de ervaren leefbaarheid in het Achterhoekse dorp Baak?). Omdat er nog relatief weinig bekend is over de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de leefbaarheid in dorpen in de Achterhoek, heeft dit onderzoek een explorerend karakter. Dat wil zeggen dat er verkennend te werk wordt gegaan bij de analyse van het dorpen Baak (Verschuren & Doorewaard, 2007).

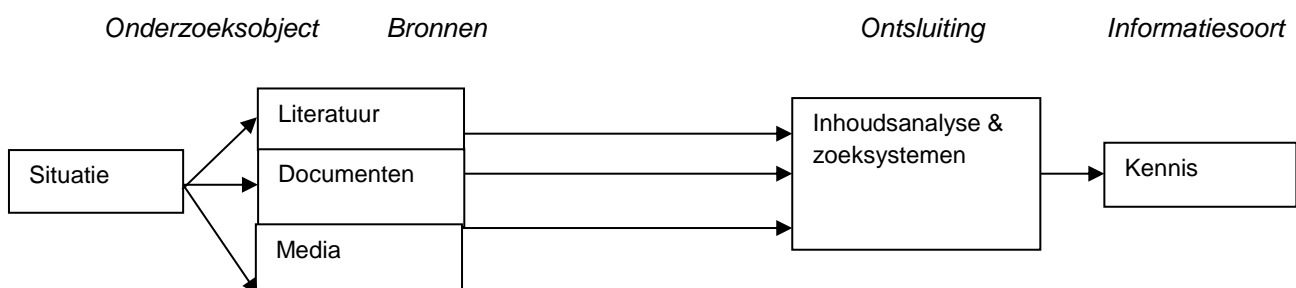
Validiteit is een belangrijk aspect bij een onderzoek. Aangezien er bij een case study de diepte in wordt gegaan en er veel empirische gegevens worden verzameld, is de interne validiteit van een case study groot. Dit komt doordat het gericht is op één casus, waardoor het onderzoek overzichtelijk is en er daardoor minder snel fouten in het onderzoek sluipen. De externe validiteit van een case study kan daarentegen onder druk komen te staan, omdat bevindingen moeilijk gegeneraliseerd kunnen worden. Dit komt doordat er bij een case study slechts een beperkt aantal cases wordt bekeken en elke case een andere context heeft (Verschuren & Doorewaard, 2007).

3.2 Onderzoeksmateriaal

Voor de gekozen casus wordt verantwoord, zal eerst worden ingegaan op het onderzoeksmateriaal. De onderzoeksobjecten zijn nauw verbonden met de gekozen onderzoeksstrategie, in de geval de case study. Door deze keuze zal het aantal onderzoeksobjecten beperkt zijn (Verschuren & Doorewaard, 2007). De casus kan gedefinieerd worden als een onderzoek naar de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de leefbaarheid in het Achterhoekse dorp Baak. Het onderzoeksobject is hierbij het Achterhoekse dorp Baak in de gemeente Bronckhorst. Aan de hand van dit onderzoeksobject is getracht inzicht te geven in de zojuist genoemde relatie.

De benodigde informatie is op verschillen manieren verzameld. Ten eerste omdat bepaalde informatie slechts verkrijgbaar is via interviews, andere informatie is enkel uit de literatuur te halen. De tweede reden voor de keuze voor verschillende manieren van dataverzameling, is vanwege de triangulatie. Door verschillende vormen van dataverzameling toe te passen wordt de validiteit en de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot. Dit is ook van belang vanwege de keuze voor een case study, waarbij een gering aantal onderzoeksobjecten wordt onderzocht.

In de beginfase van het onderzoek is literatuurstudie de belangrijkste vorm van het verzamelen van informatie zijn. Dit resulteert in het definiëren en operationaliseren van kernbegrippen. Dit is gedaan in hoofdstuk 2 van dit onderzoek. In deze eerste fase richt ik me op het verzamelen van kennis uit literatuur, documenten en media. De bronnen zijn ontsloten door middel van inhoudsanalyse en zoeksystemen, waarbij ik me heb gericht op de kernbegrippen van dit onderzoek: demografische krimp, aanwezigheid van een basisschool en ervaren leefbaarheid. In onderstaande figuur is dit weergegeven:

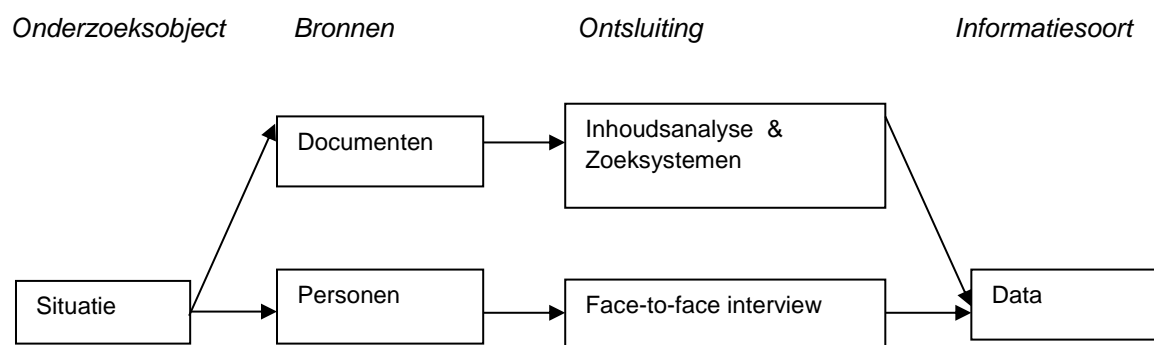
Figuur 10: Verzamelen onderzoeksmateriaal in fase a

In de tweede fase van het onderzoek is het dorp Baak onderzocht, dit deel van het onderzoek ziet er anders uit dan het eerste deel. Er is opnieuw gebruik gemaakt van bronnen, alleen zijn deze bronnen meer specifiek voor de casus. Dat wil zeggen dat gebruikt is gemaakt van meer regionale en lokale media. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld het regionale dagblad De Gelderlander.

Naast documenten gelden personen ook als bron. Zoals uit de geformuleerde deelvragen is op te maken, interview ik drie verschillende groepen, te weten: ouders van kinderen op de basisschool in Baak, lokale en regionale schoolbestuurders en –directeuren en de wethouder onderwijs van de gemeente Bronckhorst. Er is gekozen voor deze drie groepen respondenten omdat mijns inziens zo alle relevante verschillende optieken op de problematiek naar voren komen. Op deze manier kan een zo compleet mogelijk beeld worden gevormd.

De interviews zijn op een semi-gestructureerde manier gehouden. Allen face-to-face. Voor aanvang van de interviews is een introductie op het interview gegeven. De geïnterviewde stelt zich voor en geeft aan wat zijn/haar achtergrond en functie is. Vervolgens is ingegaan op de casus Baak. Dit is aan de hand van de vijf genoemde aspecten van leefbaarheid uit hoofdstuk 2 gebeurd. Per aspect zijn er een aantal interviewvragen geformuleerd. Deze interviewvragen zijn terug te vinden in bijlage 2: Interviewguides. Tijdens de interviews is ook gevraagd naar eventuele suggesties voor andere respondenten.

Ontsluiting van de bronnen heeft plaatsgevonden door middel van inhoudsanalyse en face-to-face interviews. De informatie die uit de interviews naar voren komt wordt samengevat en vervolgens verwerkt in het empirische gedeelte van het onderzoek. Interviews worden afgenomen aan de hand van interviewguides, deze zijn evenals de lijst met geraadpleegde personen opgenomen als bijlagen in dit onderzoek. Onderstaand is fase b van het onderzoek weergegeven:

Figuur 11: Verzamelen onderzoeksmateriaal in fase b

Hieronder is per deelvraag aangegeven hoe de benodigde informatie verkegen is:

De eerste deelvraag van het onderzoek is: ‘Hoe denkt de gemeente Bronckhorst over de relatie tussen de toekomstige afwezigheid van de basisschool in Baak en de ervaren leefbaarheid van bewoners van dit dorp?’. Deze vraag wordt beantwoord door middel van een interview met Josephine Steffens, wethouder onderwijs van de gemeente, en door beleidsstukken waarin het standpunt van de gemeente Bronckhorst naar voren komt. De wethouder is geïnterviewd als vertegenwoordiger van de gemeente, dus haar visie komt overeen met die van de gemeente.

De tweede deelvraag van het onderzoek is: ‘Is volgens de lokale en regionale schoolbestuurders- en directeuren van de basisschool in Baak de mogelijke toekomstige

afwezigheid van de basisschool van invloed op de ervaren leefbaarheid van bewoners van Baak?'. Deze vraag wordt beantwoord middels interviews met Meike Nusselder, directeur van de St. Martinusschool en Geert Gerritsen, algemeen directeur-bestuurder van scholengemeenschap PRO8. Ook zal gebruik worden gemaakt van beleidsstukken. De geïnterviewde personen zijn geïnterviewd als vertegenwoordiger van hun organisatie, dus hun visie komt overeen met de visie van de organisatie waar ze voor werken.

De laatste deelvraag van dit onderzoek luidt: 'Hoe ervaren ouders van kinderen van de basisschool in Baak de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool in hun dorp en welke invloed heeft dit volgens hen op hun ervaren leefbaarheid?'. Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van interviews met drie ouders van kinderen op de basisschool in Baak, dit zijn Tanja Bela (Voorzitter medezeggenschapsraad St. Martinusschool Baak), Peter Schut (Adviserend lid oudervereniging St. Martinusschool Baak) en Marcel La Croix (Voorzitter Baaks Belang). Deze ouders zijn allemaal voor het behoud van de basisschool in Baak. Er is geprobeerd ouders te vinden die tegen behoud van de basisschool in Baak zijn, maar dit is niet gelukt. Dit kan dan ook als beperking van het onderzoek worden gezien.

Het laatste punt van deze paragraaf, is de analyse van de resultaten. Er zijn binnen de case study verschillende varianten voor het analyseren van data. Gekozen is voor de tabelanalyse. In de tabelanalyse worden de afgenomen interviews afgezet tegen de vijf aspecten van dit onderzoek. In de afzonderlijke vakjes van de tabellen zal de informatie uit de interviews komen te staan. Op deze manier kunnen de interviews op een gestructureerde manier worden geanalyseerd.

3.3 Verantwoording casus

In deze paragraaf wordt de eerder al genoemde keuze voor de casus regio Achterhoek verantwoord.

Zoals in het projectkader al naar voren kwam is de regio Achterhoek een anticipeerregio. Dat wil zeggen dat de bevolking in de regio op zeer korte termijn af zal nemen. Deze regio's hebben nu nog niet te maken met een substantiële en structurele bevolkings- en/of huishoudensdaling, maar moeten met hun beleid al wel gaan inspelen op deze demografische ontwikkeling (Rijk, VNG & IPO, 2012). Binnen de regio Achterhoek zal ik me richten op één dorp, Baak uit de gemeente Bronckhorst. Ik zal onderzoeken in hoeverre de toekomstige afwezigheid van een basisschool invloed heeft op de ervaren leefbaarheid in dit dorp. De regio Achterhoek is naast Arnhem-Nijmegen, Noord-Veluwe, Rivierenland, Stedendriehoek en De Vallei één van de zes Gelderse regio's. Daarvan is de Achterhoek qua oppervlakte de grootste regio. De bevolkingsdichtheid daarentegen is in de Achterhoek het laagst van alle regio's in Gelderland. De provincie Gelderland omschrijft de regio als volgt: 'Karakteristiek is de kleinschaligheid van het Achterhoekse landschap. Natuur, landbouw, woningbouw, industrie en recreatie zijn er nauw verweven met elkaar. Door de lage bewoningsdichtheid is het landschap groen en biedt het rust.' (Provincie Gelderland, 2013).

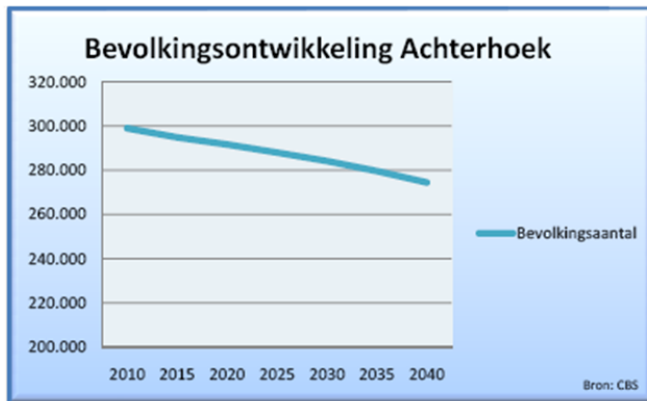
In figuur 12 is te zien welke gemeenten deel uit maken van de regio Achterhoek. Doetinchem en Winterswijk zijn de grootste plaatsen in de regio, waarbij Doetinchem als de Achterhoekse hoofdstad betiteld wordt. De stad telt 56.000 inwoners en is daarmee ook de grootste stad qua inwonertal. Het totale inwonertal voor de regio ligt in 2013 vlak onder de 300.000 (Regio Achterhoek, 2013). De qua oppervlakte grootste gemeente, de gemeente Bronckhorst, is de gemeente waar ik me op zal richten.

Regio Achterhoek

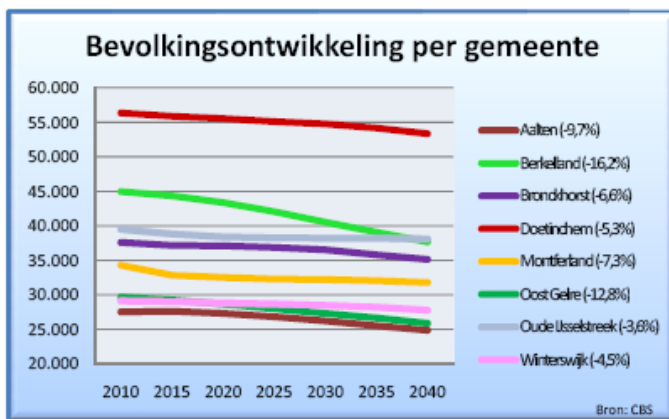
Figuur 12: De gemeenten van de regio Achterhoek (SER, 2012)

In figuur 13 is de verwachte bevolkingsontwikkeling van de regio te zien voor de periode van 2010-2040. Er is duidelijk een negatieve trend te zien. In het jaar 2040 zal de bevolking in de regio Achterhoek rond de 275.000 inwoners liggen, terwijl dat er in 2010 nog zo'n 300.000 waren. Dit is een daling van 8,2% ten opzichte van 2010 (Huiskamp, 2010).

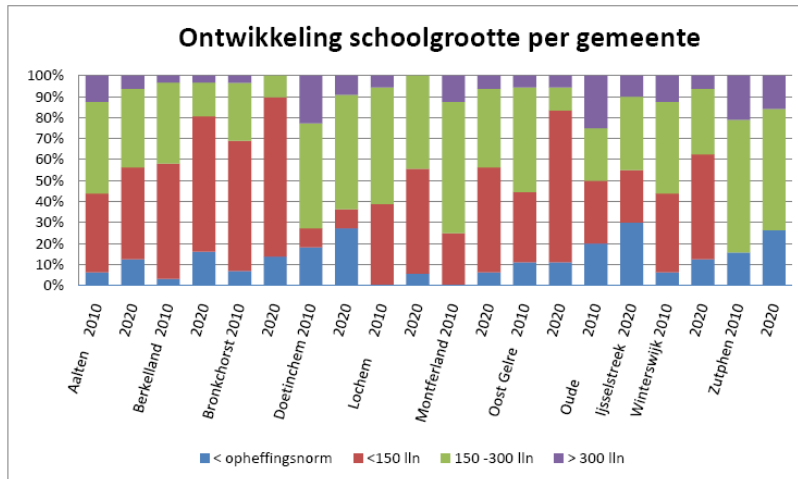
Figuur 13: Bevolkingsontwikkeling Achterhoek (CBS, 2010)

De daling van de bevolking gaat niet in elke gemeente even snel. In figuur 14 zijn de absolute en de procentuele daling van het aantal inwoners van de Achterhoekse gemeenten te zien. Dit laat grote verschillen zijn. Gemeente Berkelland krimpt bijvoorbeeld met 16,2% terwijl de Oude IJsselstreek slechts met 3,6% krimpt. De gemeente waar ik me op richt, Bronckhorst, is een middenmoter met een krimp van 6,6% (Huiskamp, 2010).

Figuur 14: Bevolkingsontwikkeling per gemeente (CBS, 2010)

Volgens het Kenniscentrum voor Bevolkingsdaling en Beleid [KcBB] (2010) daalt het aantal 4-12 jarigen tot 2020 enorm. Deze daling zal grote gevolgen hebben voor het primair onderwijs. In 2010 waren er nog 43.158 leerlingen, in 2020 zullen dit er nog maar 34.096 zijn. Dit is een daling van 9.062 leerlingen (-21%). In figuur 15 is te zien welke gevolgen deze afname van het aantal leerlingen heeft voor de ontwikkeling van de schoolgrootte per gemeente in de Achterhoek. Het aantal kleine scholen zal toenemen en het aantal grotere scholen zal afnemen. Daarnaast zullen er meer scholen onder de opheffingsnorm komen te liggen (Stieber, 2011).

Figuur 15: Ontwikkeling schoolgrootte per gemeente in de Achterhoek (Bron: Stieber, 2011)

Binnen de regio Achterhoek zijn er verschillende dorpen waar op dit moment discussie is over de mogelijke sluiting van de laatste basisschool van het dorp. Eén van deze dorpen is Baak in de gemeente Bronckhorst, dit is het dorp waar in dit onderzoek voor is gekozen. Er is in dit dorp op dit moment veel discussie over de mogelijke sluiting van de basisschool in het dorp. Er zijn duidelijke voorstanders en ook duidelijke tegenstanders. Wekelijks wordt hierover bericht in het regionale dagblad De Gelderlander. Door het onderzoek op één casus te richten binnen de regio Achterhoek, kan er nog dieper op de casus worden ingegaan.

4 Casus Baak

Nu de casus is verantwoord, zal in dit hoofdstuk zal de casus van dit onderzoek verder worden uitgewerkt. Eerst zal er in paragraaf 4.1 een inleiding van het dorp worden gegeven. Hier wordt een korte profielschets van het dorp gegeven. Vervolgens wordt in subparagraaf 4.1.1 verder ingezoomd op de basisschool in het dorp, de St. Martinusschool. In paragraaf 4.2 zal worden ingegaan op de mogelijke sluiting van de basisschool in Baak. Deze paragraaf is onderverdeeld in subparagrafen. Eerst komen de argumenten om de St. Martinusschool te sluiten of in stand te houden aan bod (4.2.1), daarna de gevolgen van een mogelijke sluiting voor de leefbaarheid in het dorp (4.2.2) en tot slot worden de vijf aspecten die van invloed zijn op de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de leefbaarheid op de casus toegepast (4.2.3).

4.1 Inleiding

Baak is een Achterhoeks dorp in de gemeente Bronckhorst. Het ligt tussen Steenderen, Vorden en Wichmond, op een kleine tien kilometer van Zutphen. Het dorp is ontstaan omstreeks het jaar 1000. Tot 2004 maakte Baak deel uit van de voormalige gemeente Steenderen, sindsdien is het onderdeel van de gemeente Bronckhorst. Baak heeft circa 600 inwoners en een kleine 1200 inclusief de verspreide huizen in de buitengebieden (figuur 16).

	<i>Periode</i>	<i>Aantal inwoners</i>	<i>0 – 15 jarigen</i>
Baak	2009	610	19%
	2010	615	18%
	2011	615	17%
	2012	590	17%
Verspreide huizen Baak	2009	570	22%
	2010	560	19%
	2011	560	17%
	2012	555	18%

Figuur 16: Aantal inwoners en 0 - 15 jarigen in Baak en Verspreide huizen Baak (CBS, 2013)

Uit figuur 16 blijkt verder dat de bevolking in Baak licht is afgenomen in de periode 2009 – 2012. Daarnaast is ook het percentage 0-15 jarigen licht afgenomen, al gaat het om een heel klein percentage. Bij de verspreide huizen is eenzelfde tendens te zien.

Volgens Henny Haggeman en Kay Scholten van dagblad De Gelderlander (2013) zijn de gevolgen van de bevolkingskrimp die zich heeft ingezet in de Achterhoek nergens zo groot als in Baak. Van een levendige gemeenschap in van veertig jaar geleden dreigt volgens de journalisten weinig over te blijven. De reden hiervoor ligt volgens de journalisten in het feit dat er steeds meer voorzieningen verdwijnen. Zo verdwijnt waarschijnlijk de basisschool in 2015 en fuseert met de school in Steenderen. Ook de voetbalclub, Baakse Boys, houdt deze zomer op te bestaan omdat er niet genoeg leden meer zijn. Op basis daarvan concluderen de journalisten dat leefbaarheid van het dorp op het spel staat. (Haggeman & Scholten, 2013). De vraag is of deze conclusie wel terecht wordt getrokken. Waarschijnlijk stellen ze dit zo hard om met hun verhaal de aandacht te trekken. Ook speelt mee dat beide journalisten in het dorp zijn geboren en getogen. Ze zijn daardoor waarschijnlijk nog erg verbonden met het dorp. Er kan wel gesteld worden dat anno 2013 Baak een dorp is met relatief weinig voorzieningen. Er is een rooms-katholieke kerk, een basisschool, een gymzaal, een voetbalclub, een hotel/zalencentrum, een café en twee kapperszaken. Zoals zojuist aangegeven verdwijnt de voetbalclub deze zomer en is ook het behoud van de basisschool in gevaar.

Zoals aangegeven zijn Steenderen, Wichmond en Toldijk de dorpen die het dichtst bij Baak liggen. Al deze dorpen liggen op ongeveer drie kilometer van Baak en zijn goed bereikbaar met de auto of de fiets. Openbaar vervoer is er minder. Er is een busverbinding tussen station Zutphen en station Doetinchem. Deze bus stopt ook in Baak. Vooral jongeren die naar hun opleidingsinstituut willen reizen maken hier gebruik van. Ook het ziekenhuis in Zutphen is met deze busverbinding goed te bereiken. Nadeel van deze busverbinding is echter dat deze enkel overdag rijdt (Baaks Belang, 2010). Van de genoemde dorpen is Steenderen het grootste dorp met ruim 2000 inwoners. Dit komt mede doordat sinds 1970 het hoofdkantoor van aardappelverwerkingsbedrijf Aviko hier is gevestigd. Veel mensen die wonen in Steenderen werken bij Aviko. Doordat Steenderen vergeleken met de andere dorpen meer inwoners heeft, heeft het ook meer voorzieningen. Zo is er een supermarkt, een bakker, een sporthal, een bed & breakfast en een schoonheidssalon. Ook heeft Steenderen een voetbalvereniging, deze fuseert met de vereniging in Baak maar zal gevestigd zijn in Steenderen.

Wichmond en Toldijk zijn qua inwoners kleinere dorpen dan Baak. Wichmond heeft 460 inwoners en een kleine 650 inclusief de buitengebieden, Toldijk heeft ruim 400 inwoners en meer dan 900 inclusief de buitengebieden. Wichmond en Toldijk hebben net als Baak verder weinig voorzieningen in dorp. In Wichmond bevindt zich een basisschool, een bakker, een camping en een restaurant. Toldijk heeft een basisschool, een café-restaurant en een jeugdsoos. Aan de rand van het dorp bevindt zich een klein bedrijventerrein waar zich een tuincentrum, een motorzaak en een fietsenwinkel bevindt. Opvallend is dat de basisscholen in deze dorpen meer leerlingen hebben dan de basisschool in Baak. De basisscholen in Wichmond en Toldijk hebben respectievelijk 104 en 92 leerlingen, deze scholen worden dan ook niet met sluiting bedreigd. Hier zal in paragraaf 4.2 op worden ingegaan.

4.1.1 St. Martinusschool

Het dorp Baak heeft al sinds de 19e eeuw een basisschool. Deze eerste basisschool werd opgericht door een bestuurlijke organisatie die gemeenschappelijke agrarische gronden in exploitatie had (Baaks Belang, 2010). Op dit moment telt het dorp één basisschool, de St. Martinusschool. Dit is een katholieke school en heeft banden met de katholieke gemeenschap in Baak. Dat wil niet zeggen dat er geen ruimte is voor andere levensovertuigingen (PRO8, 2013). De school heeft in 2012 63 leerlingen, terwijl dit er in 2009 nog 92 waren. Komend schooljaar zal dit aantal leerlingen verder dalen naar 53 leerlingen (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Dit wil zeggen dat de St. Martinusschool steeds verder richting de opheffingsnorm van de gemeente Bronckhorst van 43 leerlingen verschuift.

Directeur van de St. Martinusschool is Meike Nusselder, daarnaast bestaat het team uit zes vaste leerkrachten, waarvan er drie fulltime en drie parttime werken. Dit wordt aangevuld met stagiaires. Ook werken er een intern begeleider (IB'er) die is belast met de leerlingenzorg, een 'remedial teacher' (RT'er) die zorgt voor extra ondersteuning aan leerlingen die dat nodig hebben, een administratief medewerker en een medewerker huishoudelijke dienst. De school heeft ook een medezeggenschapsraad (MR), deze bestaat uit twee ouders en twee leerkrachten. De belangrijkste taak van de MR is het bewaken van de kwaliteit van de school. Andere taken zijn: Adviseren en/of meebeslissen (bijvoorbeeld bij schoolverbouwingen, fusie, sollicitatieprocedures, formatie voor een nieuw schooljaar), periodiek overleg met de directie en contact houden met het centraal management en de MR's van de overige scholen die onder PRO8 vallen. Dit overleg vindt dan plaats in de GMR (Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad).

De St. Martinusschool valt onder de scholengemeenschap 'Stichting Primair Onderwijs Achterhoek PRO8', kortweg 'PRO8'. Onder deze stichting vallen op dit moment dertien scholen in de gemeenten Doetinchem, Bronckhorst en Oude IJsselstreek. Dit komt neer op zo'n 2300 leerlingen. Algemeen directeur van PRO8 is de heer Geert Gerritsen. Daarnaast heeft iedere school een eigen directeur die het leerkrachtenteam aanstuurt. Bij PRO8 werken in totaal 210 medewerkers. Per 1 januari 2014 is een fusie met de Stichting Katholiek Onderwijs Bergh (SKOB) gepland. SKOB telt 8 basisscholen, 1200 leerlingen en 120 medewerkers. SKOB heeft enkel scholen in de gemeente Montferland, en wel in de plaatsen Azewijn, Zeddam, Braamt, 's-Heerenberg, Stokkum, Beek, Loerbeek. De achterliggende redenen van de bestuursfusie zijn: het anticiperen op effecten van krimp, het verminderen financiële risico's te en het professionaliseren van de bestuurlijke aansturing (PRO8, 2013).

PRO8 is voornemens de St. Martinusschool in Baak te sluiten en deze te laten fuseren met drie scholen uit Steenderen en één uit Olburgen. Dit zijn de katholieke basisscholen St. Joannes en St. Willibrordus de protestant christelijke basisschool De Akker en de openbare school De Steenuil. Het besluit voor een fusieschool in Steenderen met daarin de vijf genoemde scholen is in november 2011 genomen. De scholen zijn onderdeel van drie verschillende scholengemeenschappen, dit zijn naast PRO8 de Scholengroep Gelderveste en IJsselgraaf. Er wordt al geruime tijd samengewerkt tussen de genoemde scholengemeenschappen op verschillende vlakken. De aanleiding voor een intensievere samenwerking is het in stand houden van goede dorps- en wijkscholen met als doel de kwaliteit van het onderwijs te verhogen. Het besluit van de gemeente Bronckhorst om een nieuwe school in Steenderen te gaan bouwen was voor de genoemde scholengemeenschappen een logisch moment om deze samenwerking in Bronckhorst-West verder te formaliseren. Dit houdt in dat de algemeen bijzondere fusieschool per 1 augustus 2015 in zijn geheel onder PRO8 zal vallen. Dit is het gevolg van gemaakt afspraken tussen de drie scholengemeenschappen. Er zal een uitruil plaatsvinden van scholen zodat het gemakkelijker wordt scholen te laten fuseren. Het plan is dat de fusieschool een IKC (Integraal Kindcentrum) wordt. Dit betekent dat er een intensieve vorm van samenwerking komt tussen onderwijs en de voor- en naschoolse voorzieningen (zowel kinderdagverblijf, peuteropvang als buitenschoolse opvang) (PRO8, 2013).

Eén van de belangrijkste redenen voor de fusie zijn de leerlingenprognoses op de vijf afzonderlijke scholen. In figuur 17 zijn deze te zien. In de volgende paragraaf zal hier verder op worden ingegaan.

<i>Scholen</i>	<i>2012</i>	<i>2016</i>	<i>2020</i>
De Akker	77	57	51
De Steenuil	46	43	37
St. Joannes	112	92	61
St. Martinus	63	40	38
St. Willibrordus	27	27	27
Totalen	325	259	214

Figuur 17: Leerlingenprognoses scholen Baak, Steenderen en Olburgen (PRO8, 2013)

4.2 Mogelijke sluiting St. Martinusschool

In deze paragraaf zal in worden gegaan op de mogelijke sluiting van de St. Martinusschool in Baak. Eerst zal worden ingegaan op de redenen voor deze mogelijke sluiting. Hierbij zal ook ingegaan worden op de weerlegging van deze redenen (4.2.1). Vervolgens wordt gekeken

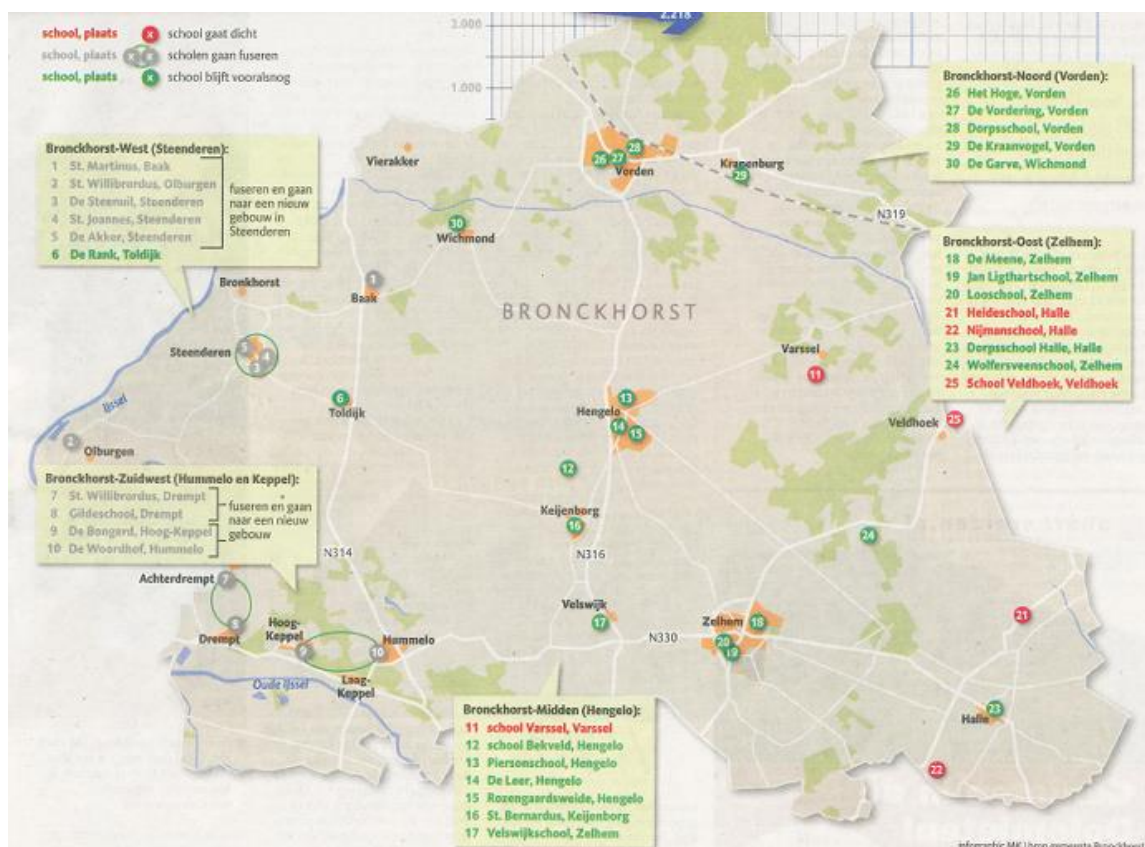
naar de gevolgen van de sluiting voor de leefbaarheid in het dorp (4.2.2) en tot slot zullen de de vijf aspecten van leefbaarheid op de casus worden toegepast (4.2.3).

4.2.1 Argumenten om St. Martinusschool te sluiten of in stand te houden

In deze subparagraaf komen de argumenten om de St. Martinusschool te sluiten of in stand te houden aan bod. Eerst zal worden ingegaan op de argumenten voor een sluiting van de gemeente Bronckhorst en scholengemeenschap PRO8. Vervolgens komen de argumenten voor instandhouding van de St. Martinusschool van de geïnterviewde ouders aan bod.

Gemeente Bronckhorst

Het beleid van de gemeente Bronckhorst ten aanzien van de huisvesting van basisscholen is gericht op het centreren van basisscholen in de grotere kernen van de gemeente. Dit zijn Hengelo, Zelhem, Steenderen, Hummelo en Vorden. Hiervoor heeft de gemeente een verdeling gemaakt in deelgebieden, in elk deelgebied bevindt zich een grotere kern (zie figuur 18). Dit heeft de gemeente gedaan omdat Bronckhorst een vrij grote gemeente is qua oppervlakte, daarnaast is het ook erg dunbevolkt. Mensen in de gemeente Bronckhorst zijn dan ook gewend om langere afstanden af te leggen voor voorzieningen, bijvoorbeeld een supermarkt. Wel is er bij het beleid rekening mee gehouden dat de afstanden die overbrugd dienen te worden door de kinderen niet te groot wordt (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013).

Figuur 18: Toekomst basisscholen gemeente Bronckhorst (De Gelderlander, 2013)

Wethouder Steffens stelt dat mensen in Bronckhorst en andere plattelandsgemeenten gewend zijn om langere afstanden af te leggen voor voorzieningen. Deze uitspraak wordt ondersteund door eerdere onderzoeken. Zo stelt het CAB dat plattelandsbewoners door de toegenomen mobiliteit niet meer per se op hun dorp zijn aangewezen. Deze afname van

voorzieningen wordt echter niet alleen opvangen door een toegenomen mobiliteit, het wordt er ook door veroorzaakt. Mensen kopen hun boodschappen niet meer in het dorp, omdat deze winkels niet meer aan hun wensen kunnen voldoen. Toegenomen mobiliteit heeft dus geleid tot schaalvergroting (Gardenier et al., 2011). Wethouder Steffens gaat mee in deze stelling, ze zegt hier over: 'Ik zeg wel eens tegen: 'Ik kan er voor zorgen dat de kruidenier morgen terugkomt in dit dorp, maar dan moeten jullie een handtekening zetten dat jullie er ook je boodschappen halen'. Maar dan hoeft het niet meer'. Ze geeft aan dat dit voor de school ook geldt. Er zijn verschillende ouders die hun kind nu al naar een grotere school sturen en niet automatisch naar de school in het dorp. Ouders geven dan als reden dat ze een kleine school niet bevorderlijk vinden voor hun kind. Ze vinden het voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind beter dat ze naar een grotere school gaan (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013).

Scholengemeenschap PRO8

Het beleid van de gemeente Bronckhorst wordt ondersteunt door de scholengemeenschappen, zo is scholengemeenschap PRO8 al meer dan drie jaar bezig met de realisatie van een nieuwe fusieschool in Steenderen (zie 4.1.2). In eerste instantie was het de bedoeling om alleen de drie scholen in Steenderen vanaf medio 2015 te laten fuseren. Twee jaar geleden veranderde dit echter. Er werd besloten om ook Olburgen en Baak in de fusie te betrekken. De belangrijkste reden hiervoor was de krimp, dat zich uitte in de leerlingenprognoses van deze scholen. In Olburgen zouden nog maar 23 kinderen overblijven, in Baak nog maar 36. Deze scholen zouden zich later bij de fusie voegen (in 2016 of 2017). Echter, doordat regelgeving van het ministerie van Onderwijs veranderde was het financieel gunstiger om alle scholen in één keer in 2015 te laten fuseren (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013).

Er zijn verschillende motieven voor de sluiting van de St. Martinusschool in Baak en de fusering met scholen in Steenderen en Olburgen. Ten eerste zijn dat de financiën, kleine scholen zijn duurder dan grote scholen. Dit komt ten eerste doordat er meer leerkrachten per kind nodig zijn. Geert Gerritsen, algemeen directeur van PRO8, geeft hiervan een voorbeeld: 'Ik heb op een grote school soms één leerkracht op 30 kinderen. In Olburgen zitten in totaal 27 kinderen, maar daar zitten drie leerkrachten op. Je snapt dat dit veel duurder is' (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). De Onderwijsraad stelt dat de kosten van een leerling op een kleine school bijna drie keer zo hoog zijn als die op een gemiddelde school, zonder dat daar een hogere onderwijskwaliteit tegenover staat. Een school met 23 leerlingen kost 247.000 (Onderwijsraad, 2013). Dit financiële aspect wordt nu nog vergoed door middel van de kleinescholentoeslag. Maar deze wordt nu bevroren en zal op termijn waarschijnlijk in zijn geheel verdwijnen. Dan wordt het voor kleine scholen steeds moeilijker. Binnen financiën spelen ook de huisvestingskosten een rol. Wanneer er lokalen leeg komen te staan, kost dit geld. Dit is echter een probleem van de gemeente Bronckhorst, aangezien zij eigenaar zijn van het gebouw (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013).

Een tweede motief is de kwaliteit van het onderwijs. Op kleine scholen wordt vaak gewerkt met combinatieklassen. Uit onderzoek blijkt dat tweevoudige combinaties nog wel te behappen zijn voor leerkrachten, maar dat drievoudige combinaties voor hen echt niet te doen is. Gerritsen zegt ook: 'Wij weten gewoon dat kleine scholen kwetsbaarder zijn. Wanneer bijvoorbeeld één van de vier klassen om wat voor reden dan ook zwak is, dan is een kwart zwak.' (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). Meike Nusselder, directeur van de St. Martinusschool beaamt dit. Ze stelt dat er een tijdje terug op de school op het gebied van onderwijs een aantal zaken niet goed zijn gegaan. Dit heeft volgens haar

ook gezorgd voor een grotere uitstroom (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Dit motief wordt onderstreept door staatssecretaris Dekker in de brief 'Beleidsvisie leerlingendaling in primair en voortgezet onderwijs'. Hij stelt dat ondanks de hogere bekostiging per leerling die kleine scholen ontvangen, het ingewikkeld is om het onderwijs op kleine scholen goed te organiseren. Zo is er op kleine scholen altijd sprake van combinatiegroepen, waarbij meerdere leeftijden in één klas zitten. Dit leidt ertoe dat er minder klassikaal les gegeven kan worden, omdat er grote niveauverschillen tussen de leerlingen zijn (Dekker, 2013). Ook uit onderzoek blijkt de kwetsbaarheid van kleine scholen, zo zijn kleine scholen ruim twee keer zo vaak zwak of zeer zwak dan grotere scholen (Onderwijsraad, 2013).

Ook de opheffingsnorm van de gemeente Bronckhorst (43) en de landelijke opheffingsnorm (23) spelen ook een rol bij de sluiting van de school in Baak. Doordat Baak op termijn nog maar 36 leerlingen zou hebben, zou het zelfs onder de opheffingsnorm van de gemeente komen te liggen. De gemeente kan dan besluiten dat de school moet worden gesloten (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). Nusselder geeft ook aan dat de krimp vooral in de onderbouw plaatsvindt, de laagste groep heeft op dit moment maar 12 kinderen. Ook zijn er volgens haar maar twee kinderen in groep 1 ingestroomd. Er stromen steeds meer kinderen uit en steeds minder in (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Dit is het gevolg van ontgroening, waar de gemeente Bronckhorst ook mee te maken heeft. Er worden minder kinderen geboren, waardoor het aantal jonge mensen in een gemeente afneemt. In de gemeente Bronckhorst verwacht men dat het aantal 0 – 14 jarigen in 2020 dertig procent lager zal liggen dan in 2008 (Gemeente Bronckhorst, 2011).

Een volgende argument dat wordt aangedragen is de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen is het volgens Gerritsen niet goed dat kinderen op een kleine school nauwelijks met leeftijdsgenootjes te maken heeft. Hij zegt hierover: 'Op die leeftijd is twee jaar een wereld van verschil. En stel dat je maar één leeftijdsgenootje hebt en je kunt het er niet goed mee vinden, dan wordt je een eenzaam kind.' (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). Staatssecretaris van onderwijs, Sander Dekker, onderstreept dit punt. Hij stelt ook: 'Kinderen op een kleine school hebben relatief minder vriendjes en vriendinnetjes van hun eigen leeftijd, wat hun sociaal-emotionele ontwikkeling niet altijd ten goede komt (Dekker, 2013). De Onderwijsraad geeft aan dat vanuit het oogpunt van sociale interactie met leeftijdsgenootjes er een zekere minimale schoolgrootte gewenst is (Onderwijsraad, 2013).

Tot slot moet ook rekening gehouden worden met de werkdruk van de leerkrachten. Leerkrachten op een kleine school rennen zich volgens Gerritsen rot om alle kinderen de juiste aandacht te geven. Dit komt doordat er gewerkt wordt met combinatieklassen waarin grote niveau- en leeftijdsverschillen zitten. Hierdoor willen veel leerkrachten ook helemaal niet op een kleine school werken (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). Meike Nusselder geeft aan dat er op dit moment drie groepen op de school zijn, terwijl dit er voorheen altijd minimaal vier waren. Ze zegt ook: 'Als we nog verder dalen, dan moeten we net als Olburgen naar twee groepen. Dat zie ik echt niet zitten.' Dit is volgens Nusselder namelijk erg lastig werken voor leerkrachten. Er zijn volgens haar dan te veel verschillende leeftijden en niveau's in één groep (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013).

Ouders

Een groep ouders is het niet eens met deze motieven. Het mag volgens de ouders dan zo zijn dat de kosten per leerling op een kleine school hoger zijn dan op een grote school. Bij een grote school blijft volgens Peter Schut, adviserend lid van de oudervereniging, meer geld

hangen in de managementlaag. 'Er komt een duurdere bestuurder boven en een assistente en een secretaresse', aldus Schut (P. Schut, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Volgens Tanja Bela, voorzitter van de MR van de St Martinusschool kunnen de huisvestingskosten worden teruggedrongen door een deel van het gebouw te gaan verhuren. Ook kan een deel van de kosten van het onderhoud worden weggenomen door dit door ouders te laten doen (T. Bela, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). De vraag is of dit een realistisch tegenargument is. Hierbij kun je je afvragen of er wel vraag naar huur van een deel van het gebouw. In het dorp staan ook andere gebouwen leeg, waar wellicht ook mee geconcurrereerd wordt. Ook is het de vraag of er wel genoeg ouders gevonden kunnen worden die (vrijwillig) aan het onderhoud van de school willen werken. Het is een landelijke trend dat de hoeveelheid vrijwilligerswerk steeds verder afneemt. Dit komt voor een deel doordat er tegenwoordig veel tweeverdieners zijn, waardoor mensen minder tijd hebben voor dit soort zaken.

Ook met het motief over de kwaliteit van kleine scholen zijn de ouders het niet eens. Tanja Bela zegt hierover: 'Het is absoluut niet wetenschappelijk aan te tonen dat kleine scholen een mindere kwaliteit leveren.' (T. Bela, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Er is echter wel uit onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs (2012) gebleken dat kleine scholen een grotere kans hebben om zeer zwak te worden. Door de afnemende leerlingenaantallen zal de kwaliteit van het onderwijs daarom in toenemende mate onder druk komen te staan (Inspectie van het Onderwijs, 2012). De geïnterviewde ouders geven wel aan dat er in het verleden zaken fout zijn gegaan op de school. Zo geven ze aan dat er acht jaar geleden een nieuw onderwijsmodel is ingevoerd op de school onder de naam 'Het Baakse beek onderwijsmodel'. De directeur was daar volgens Bela erg enthousiast over, maar het was niet werkbaar. Bela daarover: 'Het kwam er op neer dat kinderen alles zelf moesten doen, voor een paar enthousiaste leerlingen werkt dat misschien, maar voor de rest niet.' (T. Bela, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Daar speelt volgens Peter Schut ook bij mee de directeur die het invoerde, vlak daarna zelf vertrok. Hij zegt daarover: 'Als je zoiets invoert moet je er ook leiding aan geven, vind ik. Dat heeft gewoon ook leerlingen gekost. Er zijn mensen die dit verhaal hebben gehoord. Die denken dan: Laten we ons kind dan maar ergens anders naar school doen.' (P. Schut, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013).

De ouders erkennen wel dat de werkdruk voor leerkrachten hoger is dan op een gemiddelde school. De ouders denken echter wel dat ze een deel van deze druk kunnen weghalen. Bela zegt daarover: 'Ik bedoel dan niet de onderwijskundige taken, maar meer de nevenactiviteiten zoals Sinterklaas, kerst en dat soort dingen.' (T. Bela, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). De vraag is of dit realistisch is. Ook met alleen onderwijskundige taken ervaren leerkrachten al een hoge werkdruk. Dit komt doordat leerkrachten moeite hebben om te differentiëren naar niveau. Daarnaast vraagt het werken met combinatieklassen meer vaardigheden van leerkrachten rondom klassenmanagement (Inspectie van het Onderwijs, 2012).

Het motief van de opheffingsnorm denkt men ook te kunnen weerleggen. Op dit moment is volgens Bela het deelnamepercentage van het dorp in de school slechts 56%. Dat betekent dat 44% van de kinderen uit Baak niet in Baak op school zit. Volgens Bela is dit heel ongebruikelijk en ze denkt dat dit verbeterd moet kunnen worden. Wanneer dit wordt verbeterd, is de dreiging van de opheffingsnorm verdwenen (T. Bela, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Het lage deelnamepercentage is het gevolg van de keuzevrijheid die ouders hebben ten aanzien van de keuze voor een school. De keuzes die ouders maken kunnen bijvoorbeeld een levenbeschouwelijke achtergrond hebben. Ouders

kiezen dan voor een school die niet per se de dichtstbijzijnde is, maar kiezen voor een school die hun levensbeschouwing aanhoudt. Ook kan het zijn dat ouders kiezen voor een grotere school, zodat hun kind meer leeftijdsgenoten heeft (Van der Wouw et al., 2010). Thissen (2012) onderstreept deze trend, mensen kiezen voor voorzieningen die ze het beste bij ze vinden passen en dat hoeft niet per se in het eigen dorp te zijn. Mensen zijn minder afhankelijk van het eigen dorp en kijken meer regionaal (Thissen, 2012).

Aangezien een groep ouders denkt de motieven voor het sluiten van de school in Baak te kunnen weerleggen, heeft deze groep een plan ontwikkeld om de school te behouden. Dit plan houdt in dat er een vereniging wordt opgericht, De vrienden van de St. Martinusschool. De ouders geven aan dat er veel draagvlak voor is in het dorp. De vraag is of dit zo is. Zowel Nusselder, Gerritsen als Steffens geven aan dat er ook een groep ouders is die beseffen dat de school te klein is om zelfstandig door te kunnen. Deze ouders vinden een fusieschool in Steenderen een realistische oplossing. Daarnaast is de groep ouders die voor behoud van de school is ook bezig met een samenwerking met basisschool De Bongerd in Hoog Keppel, een school die ook wordt bedreigd door een sluiting. Ze denken dat ze hierdoor sterker staan. Het idee is om de scholen te verzelfstandigen en deze samen onder te brengen in een nieuwe stichting. Geert Gerritsen van PRO8 geeft aan dat dit geen haalbare kaart is aangezien vaststaat de basisschool in Hoog Keppel wordt toegevoegd aan de fusieschool in Hummelo. Volgens hem staat dit besluit vast (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013).

4.2.2 Mogelijke gevolgen voor leefbaarheid Baak

De gemeente Bronckhorst stelt dat de leefbaarheid in een dorp door bewoners vaak wordt gekoppeld aan de school. Dit komt volgens de wethouder doordat scholen historisch gezien door de mensen zelf zijn opgericht. Zo waren er bijvoorbeeld scholen die door de rijke mensen of door de boeren werden opgericht. In een dorp wordt vaak gesproken over 'onze school' (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013). Zoals in paragraaf 4.1.2 al werd aangegeven, is de school in Baak oorspronkelijk opgericht door een agrarische organisatie, dit komt dus overeen met de uitspraken van Steffens. Hoewel onderwijs langzamerhand door de het Rijk werd betaald, blijft toch het gevoel in de dorpen van: 'Dit is onze school, er wordt 'ons' iets afgepakt' (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013). Terugkoppelend naar de ideeën van Evans en Keenan (2009) kan gesteld worden dat volgens wethouder Steffens bewoners de school zien als een basisvoorziening in het dorp. Daarnaast zijn basisscholen erg lokaal gebonden en speelt ook de emotionele betrokkenheid van bewoners mee (Evans & Keenan, 2009). Geert Gerritsen gelooft hier niet in, er zijn volgens hem maar een klein percentage van de bewoners van Baak betrokken bij de school. Hij zegt daarover: 'Baak heeft bijna 1200 inwoners, op de school zitten straks nog maar 35 kinderen. Dat komt overeen met ongeveer 25 gezinnen, want sommige gezinnen hebben meerdere kinderen. Dat zijn 50 volwassenen, op de in totaal 1200 inwoners.' Dit komt mede doordat bewoners van het buitengebied om geografische redenen al snel kiezen voor de dichtstbijzijnde school. Dit zijn Steenderen, Wichmond en Toldijk (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013).

'Ik blijf er van overtuigd dat de aanwezigheid van een school niet zonder meer gekoppeld mag worden aan het wel of niet leefbaar zijn van een dorp.' Dit is de overtuiging van Gerritsen, hij stelt dat dit ook blijkt uit de praktijk. Zo zijn er volgens hem in Nederland genoeg dorpen die geen school hebben, maar toch heel leefbaar zijn. Ook geeft hij het voorbeeld van een dorp dat hevig protesteerde tegen de sluiting van de laatste school in het dorp, maar waar de school uiteindelijk toch is gesloten. Deze mensen zeggen volgens

Gerritsen nu: 'Het dorp is nog nooit zo levendig geweest als nu.' (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). De overtuiging van Gerritsen dat een school geen voorwaarde is voor de leefbaarheid in een dorp, wordt ondersteund door het onderzoek van Thissen (2010). Hij stelt namelijk ook dat er geen directe relatie is tussen leefbaarheid en een basisschool. Ook het verschil tussen autonome dorpen en woondorpen komt terug, er kan gesteld worden dat er volgens wethouder Steffens nog steeds een grote groep mensen is die Baak als een autonoom dorp zien. Deze mensen vinden dat zo veel mogelijk voorzieningen voor 'hun' dorp behouden moeten blijven. Dit vinden ze omdat ze denken dat leefbaarheid wordt aangetast als nog meer voorzieningen verdwijnen (Thissen, 2010).

Volgens Gerritsen gaat het bij de mensen die het hardst roepen dat de leefbaarheid wordt aangetast, enkel om de eigen portemonnee. Hij legt deze stelling verder uit door aan te geven dat voorzieningen uit Baak zijn verdwenen doordat mensen er hun inkopen niet meer deden. Dit deden ze omdat het ergens anders goedkoper was. Als één van de laatste voorzieningen staat er nog een school, deze voorziening is gratis. Nu zegt men volgens Gerritsen ineens: 'De leefbaarheid wordt aangetast, Geert (Gerritsen red.) maakt ons dorp dood.' Wanneer Gerritsen dan doorvroeg, bleek dat het de mensen niet om de leefbaarheid ging, maar om de waarde van hun huizen. Want wanneer de school verdwijnt, wordt het dorp minder aantrekkelijk voor jonge gezinnen, daardoor is er minder vraag naar woningen en daardoor worden de huizen minder waard. Dit is hoe bewoners ertegenaan kijken (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). Dit sluit aan op de ideeën van Thissen (2012), hij stelt dat inwoners van een dorp de woonfunctie als een belangrijke voorwaarde voor de leefbaarheid in een dorp. Het gaat hierbij volgens hem om zowel de kwaliteit van de woningen als de kwaliteit van de woonomgeving. Wanneer de school sluit, daalt de kwaliteit van de woonomgeving. Dit is vooral het geval bij jonge gezinnen. Door deze aantasting van de woonfunctie is er minder vraag naar woningen in het dorp, waardoor de waarde van de woningen zal dalen.

Meike Nusselder, directeur van de St. Martinusschool staat er neutraler in. Zij geeft aan dat ze begrijpt dat ouders zeggen: 'Als de school verdwijnt gaat de leefbaarheid uit het dorp.' Al denkt ze dat als men zaken als de kermis, de muziekvereniging en de sportvereniging goed blijft organiseren, dat de leefbaarheid dan heus niet verdwijnt. Ze geeft daarbij aan dat ze wel snapt dat de school dat allemaal vergemakkelijkt (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). De school zal dit allemaal vergemakkelijken omdat mensen gewend zijn dat zaken via de school geregeld worden. Als de school dan verdwijnt, moeten zaken als de kermis anders geregeld worden.

Volgens de geïnterviewde ouders van de kinderen op de St. Martinusschool is er wel degelijk een relatie tussen leefbaarheid en de basisschool. Marcel La Croix, voorzitter van Baaks Belang, geeft aan dat de school op dit moment nog de enige spil is waar de leefbaarheid van Baak op draait. Verder is er volgens hem namelijk niet zo veel in het dorp, er is bijna geen middenstand. Leefbaarheid is een inhoudsloos begrip geworden volgens La Croix: 'Politieke partijen hebben leefbaarheid vaak wel op de agenda staan, maar ik raak er meer en meer van overtuigd, want we zijn nu met alle politieke partijen en ook de gemeente in gesprek, dat ze in die rapporten zo maar iets neerzetten. Het zit niet in de hoofden van de bestuurders gebakken om leefbaarheid invulling te geven. Wel met woorden, maar ze moeten het met daden doen.' (M. La Croix, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Uit deze uitspraken valt op de te maken dat La Croix de school als een voorwaarde voor de leefbaarheid ziet. Dit is discutabel, aangezien uit eerdere onderzoeken zoals de onderzoeken van het CAB en van Scoop in 2011 is gebleken dat een basisschool geen voorwaarde is voor leefbaarheid. Volgens Thissen (2012) is sociaal kapitaal een voorwaarde

voor leefbaarheid. Dit zijn bewoners met een groot sociaal netwerk. Deze bewoners kunnen bijvoorbeeld een brug slaan naar de overheid. De vraag is of dat voldoende aanwezig is in Baak. La Croix geeft wel aan dat er gesprekken zijn met politieke partijen en de gemeente, maar het is de vraag of dit ook leidt tot initiatieven vanuit de bewoners zelf.

4.2.3 Toepassing van de vijf aspecten van leefbaarheid

In deze subparagraaf worden de vijf aspecten die invloed zijn op de leefbaarheid zoals onderscheiden in het theoretische hoofdstuk één voor één toegepast op de casus Baak.

Aspect 1: Mobiliteit en leerlingenvervoer

Het eerste aspect van de relatie tussen basisscholen en leefbaarheid, mobiliteit en leerlingenvervoer, wordt door de gemeente Bronckhorst niet als een belangrijk aspect gezien. De gemeente Bronckhorst is niet verplicht om leerlingenvervoer aan te bieden aan kinderen in Baak als de school hier verdwijnt. De gemeente is ook niet van plan dit wel te doen. Dit heeft er volgens wethouder Steffens mee te maken dat bijna alle mensen in plattelandsgemeenten als Bronckhorst zelf over een auto beschikken. Volgens haar is het op dit moment al zo dat veel kinderen in vooral de lagere groepen nu al gebracht worden met de auto. Ze stelt dan ook dat het geen probleem is om ze straks een paar kilometer verderop te brengen. Als haar gevraagd wordt waarom de gemeente dat niet aanbiedt, stelt ze mensen de vraag: 'Hoe kom je bij een winkel?'. Volgens haar is daar geen verschil tussen. Ook stelt ze dat ouders onderling afspraken kunnen maken over het samen reizen. Ze denkt dat dit geen problemen gaat opleveren (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013). De visie van Steffens ten aanzien van mobiliteit en leerlingenvervoer hangt samen met de terugtrekkende rol van de overheid. Er zal meer initiatief vanuit de burgers zelf moeten komen en gemeente zal daarin meer een coördinerende rol in hebben. De verzorgingsstaat wordt een participatiestaat.

Dat de gemeente Bronckhorst geen leerlingenvervoer gaat aanbieden, komt voort uit de wetgeving. Deze zegt dat pas vanaf een afstand van minimaal zeven kilometer leerlingenvervoer door de gemeente moet worden aangeboden. Aangezien de afstand tussen Baak en Steenderen drie kilometer bedraagt, is dat hier niet van toepassing. Steffens stelde ook dat bijna alle mensen in Bronckhorst wel over een auto beschikken. Deze stelling wordt ondersteunt door cijfers van het CBS. In de gemeente Bronckhorst is het autobezit 1,3 per huishouden, landelijk ligt dit cijfer op 1,0 (CBS, 2013). Gardenier et al. (2011) van onderzoeksbureau CAB geven aan dat bereikbaarheid van voorzieningen een voorwaarde is voor leefbaarheid. Aangezien ouders van kinderen vaak zeer mobiel zijn, zou de bereikbaarheid van de fusieschool in Steenderen geen probleem moeten opleveren.

Geert Gerritsen van PRO8 geeft aan dat het probleem van mobiliteit en leerlingenvervoer meer leeft in Olburgen dan in Baak. De reden hiervoor is dat de afstand tussen Olburgen en Steenderen (6 km) twee keer zo groot is dan de afstand tussen Baak en Steenderen (3 km). Gerritsen geeft aan dat hij best wil kijken wat het kost om een taxibedrijf in te huren, maar geeft daarbij direct aan dat dit bedrag dan uit het schoolbudget moet komen. Dit heeft dan als gevolg dat er een leraar minder op de school werkzaam kan zijn. Ook aan de praktische kant ziet hij haken en ogen. 's Ochtends is het volgens Gerritsen wel te doen om iedereen gezamenlijk naar Steenderen te brengen, maar 's middags wordt dit lastiger. Hij zegt hierover: 'Het ene kind wil om twee uur direct naar huis, de ander gaat zwemen en weer aander gaat naar de buitenschoolseopvang. Dit is veel te versnipperd om dat goed te kunnen organiseren. Ouders zullen het dus zelf moeten organiseren.' (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). Meike Nusselder voeg hier aan toe dat

de nieuwe fusieschool aan de Baakse kant van Steenderen komt en dat het slechts tien minuten fietsen is. Verder geeft ze aan dat het vooral in het begin wennen zal zijn, maar dat dit naar verloop van tijd niet tot problemen zal leiden (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013).

De geïnterviewde ouders van kinderen op de basisschool geven aan dat de ze hun kind liever gewoon in Baak naar school brengen. Peter Schut geeft aan dat de meeste ouders er zo over denken. Hij zegt ook: 'Daarnaast is het zo dat de meeste kinderen nu nog per fiets of lopen naar school komen, dat wordt straks een stuk lastiger als de school drie kilometer verderop ligt.' (P. Schut, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Dit punt wordt onderstreept door Van Leer et al. (2012) van onderzoeksbureau STAMM CMO, zij stellen dat echter dat het de vraag is of het werkelijk tot problemen leidt wanneer er verder gereisd moet worden naar een school. Toegenomen autobezit heeft er namelijk voor gezorgd dat plattelandbewoners gemakkelijker grotere afstanden afleggen (Van Leer et al., 2012). Er zal minder per fiets of lopend naar de school gereisd worden. Dit probleem zal zich vooral voordoen bij kinderen van jongere leeftijd. Wanneer een kind in de bovenbouw van de basisschool zit, zou drie kilometer fietsen geen probleem moeten zijn.

Aspect 2: De school als ontmoetingsplek

De gemeente Bronckhorst hecht veel waarde aan een ontmoetingsplek in een dorp, al stelt de gemeente hier dat een ontmoetingsplek niet per se de school hoeft te zijn. Zo is dit in Baak volgens Steffens al te zien in het schoolgebouw. Er is daar nu een bibliotheek ingericht door bewoners van het dorp zelf. Mensen zijn erg enthousiast over, er kan ook gewoon heen gelopen worden om even een praatje te maken. Dit is een goed voorbeeld van activiteiten die plaats kunnen gaan vinden in het gebouw. Op die manier kan er een soort dorps huis ontstaan in het dorp (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013). De inrichting van een bibliotheek in het schoolgebouw is een voorbeeld van een gemeenschapsinitiatief. Dit zijn initiatieven van de bevolking zelf en kunnen volgens Thissen (2012) worden gezien als een resultaat van de leefbaarheid in een dorp.

Wethouder Steffens zegt verder over ontstaan van deze initiatieven: 'Je moet niet wachten tot de school dicht is, er moet nu werk van gemaakt worden. Als de school eenmaal leeg staat, dan gebeurt het niet meer'. Dat komt omdat het dan niet meer leeft in het dorp. Dit proces moet goed begeleid worden door de gemeente. Het probleem op dit moment is volgens de gemeente dat Baak nu nog net op het punt zit van: het besluit is nog niet genomen, we maken nog een kans met onze school. Als die knop straks om is, dan moet de dynamiek in het dorp loskomen (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013). Opvallend aan dit standpunt over de sluiting van de school is dat er voor de gemeente Bronckhorst geen discussie meer bestaat over de sluiting van de St. Martinusschool in Baak. Voor de gemeente is het al een uitgemaakte zaak dat de school zal sluiten, dit terwijl er nog altijd inwoners van Baak zijn die hiertegen vechten. Dit standpunt kan verklaard worden uit het feit dat de gemeente Bronckhorst voorstander is van het besluit van de eerder genoemde scholengemeenschappen om over te gaan tot een fusie. Daarnaast heeft de gemeente goede contacten heeft met scholengemeenschap PRO8 en wil het deze partij niet tegen het hoofd wil stoten. De fusieplannen komen immers van de scholengemeenschap.

Geert Gerritsen van PRO8 ziet de school niet als ontmoetingsplek voor de mensen in het dorp. Ten eerste omdat lang niet alle mensen in het dorp kinderen hebben en ten tweede omdat lang niet alle kinderen in het dorp op de basisschool in het dorp zitten. Hij stelt dus dat de school maar voor 50 ouderparen een ontmoetingsplek is. Daar voegt hij nog aan toe dat veel van die ouders worden vervangen door grootouders. Hij geeft aan dat het lastig is voor

die mensen om kinderen een dorp verderop te halen en te brengen, maar geeft ook aan dat dat niet zijn probleem is. Het gaat hem om het garanderen van de kwaliteit van onderwijs (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). Meike Nusselder ziet de basisschool wel als de belangrijkste ontmoetingsplek van het dorp. Ze geeft aan dat er wel andere voorzieningen zijn, maar dat deze niet echt als ontmoetingsplek dienen. Ze noemt daarbij het café, de kerk en de accommodatie van de gymvereniging. Ze denkt dat de school een belangrijke ontmoetingsplek is omdat de ouders en grootouders vaak ook op de school hebben gezeten en zich daardoor nog verbonden voelen met de school (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). De vraag hierbij gesteld kan worden is of verbondenheid hetzelfde is als een ontmoetingsplek. Er is wel degelijk een verschil. Iemand kan zich wel verbonden voelen met de school in het dorp, daarvoor hoeft diegene niet daadwerkelijk naar de school toe te komen. Voor deze persoon is de school geen ontmoetingsplek, terwijl hij/zij zich er wel verbonden mee voelt.

Ouders van kinderen op de basisschool geven aan dat de school de belangrijkste ontmoetingsplek in het dorp is. Zij zien dat ook als reden om de school te behouden voor het dorp. Peter Schut zegt daarover: 'De school moet de kapstok zijn waar je de andere activiteiten aan op kunt hangen. Dat werkt veel makkelijker dan dat je hier met een leeg dorpscentrum moet beginnen.' (P. Schut, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Met de opmerking over een leeg dorpscentrum doelt Schut op de ideeën van wethouder Steffens om in het gebouw waar nu de St. Martinusschool is gevestigd een dorps huis te beginnen. Volgens Thissen (2012) is een ontmoetingsplek een voorwaarde voor leefbaarheid. Aangezien er in Baak geen andere voorzieningen zijn die als ontmoetingsplek dienen, is de school de enige ontmoetingsplek in het dorp. Wanneer de school sluit zal dit volgens Thissen dus wel gevolgen hebben voor de leefbaarheid in het dorp. Zoals aangegeven denkt wethouder Steffens dit op te vangen door in het huidige schoolgebouw een nieuwe ontmoetingsplek te creëren in de vorm van een dorps huis. Aspect 4 gaat hier verder op in.

Aspect 3: De relatie met andere voorzieningen in het dorp

Het derde aspect, de relatie met andere voorzieningen in het dorp, is volgens de gemeente Bronckhorst ook niet zo relevant. Er zijn namelijk al nauwelijks voorzieningen in het dorp Baak. Zo is de voetbalclub in Baak, Baakse Boys, dit jaar al gefuseerd met Steenderen omdat Baak niet genoeg leden meer had. Hetzelfde geldt voor de muziekvereniging. Wethouder Steffens noemt het opvallend dat het verdwijnen dat soort voorzieningen niet als een probleem wordt gezien, maar dat wanneer de school verdwijnt het ineens wel een probleem is (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013). De reden dat bewoners het verdwijnen van de school als een groter probleem zien, dan het verdwijnen van reguliere voorzieningen heeft te maken met de rol van een school in een dorp. De basisschool wordt als smeermiddel van een dorp gezien. Het is de plek waar sociale contacten zich het meest ontwikkelen en waar er contact gemaakt wordt met dorpsgenoten (Evans & Keenan, 2009).

Verder geeft ze ook aan dat ze ook een voorstel heeft gedaan aan de bewoners van het dorp. 'We zeiden: als alle ouders 5000 euro zouden bijleggen, dan kan de school blijven bestaan. Maar dan hoeft het ineens niet meer.' (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013). Voor ouders hoeft het dan niet meer, omdat ze ook 'gratis' naar een school in een ander dorp kunnen gaan. Hier speelt het financiële aspect mee. Verder speelt mee dat mensen niet gewend zijn om te betalen voor basisonderwijs, ze zullen dit dan ook niet snel doen. Voor de bewoners is het de normaalste zaak van de wereld geworden dat er vanuit de overheid wordt gezorgd voor onderwijs. Dit terwijl dat vroeger helemaal niet zo vanzelfsprekend was.

Meike Nusselder erkent dat de school in relatie staat met andere voorzieningen en activiteiten. Ze denkt ook dat een sluiting van de school best gevolgen zal gaan hebben voor de kermis en koningsdag. Daarbij geeft ze aan dat ze ook meedenkt voor oplossing: 'Het mooiste zou zijn dat we alle kinderen mee kunnen meenemen naar Steenderen, want dan kunnen we bijvoorbeeld ook afspreken om de maandag van de kermis vrij te houden voor de kinderen (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). De vraag is of dit realistisch is, aangezien de afstand van huis naar school voor ouders van kinderen op de basisschool het belangrijkste motief is voor de schoolkeuze (Van der Wouw et al., 2010). Voor een heel aantal kinderen is de nieuwe school in Steenderen straks niet de school die het dichtst bij hun huis ligt, dus er zullen zeker ook kinderen naar Wichmond en Toldijk gaan.

De ouders van kinderen op de basisschool denken dat er een domino-effect zal plaatsvinden wanneer de school verdwijnt. Zo drijft het gebouw van de gymvereniging volgens La Croix voor een derde op de school. Als de school verdwijnt zal deze vereniging het straks moeten hebben van de andere twee derde. La Croix: 'De school maakt gebruik van het gebouw op de onrendabele uren overdag, dat is niet op een andere manier in te vullen'. Dit zal volgens hem zeker gevolgen hebben voor de prijzen die betaald moeten gaan worden. De vereniging zou zelfs om kunnen vallen (M. La Croix, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Het is duidelijk dat La Croix erg denkt vanuit het autonome dorp. Hij denkt dat door de sluiting van de school het dorp in een neerwaatse spiraal komt. Als het aantal inwoners afneemt, neemt het aantal voorzieningen af, en als het aantal voorzieningen afneemt, neemt de leefbaarheid af, en als de leefbaarheid afneemt neemt het aantal inwoners af (Thissen, 2012).

Wanneer de school sluit en het verenigingsleven heeft hier onder te lijden, dan zal dit ook gevolgen kunnen hebben voor de sociale cohesie in het dorp. Ook wanneer de kinderen zich verspreiden over de verschillende scholen in de omliggende dorpen zal dit gevolgen hebben voor de sociale cohesie. De onderlinge verbondenheid in het dorp zal afnemen doordat er onderling minder contact is tussen de bewoners. De belangrijkste reden hiervoor is het wegvallen van de ontmoetingsplek, de school. Echter, wanneer in de plaats van de school een dorps huis wordt gecreëerd, dan zal dit juist een positieve invloed kunnen hebben op de sociale cohesie in het dorp. Een dorps huis trekt namelijk niet alleen maar ouders met schoolgaande kinderen, maar ook andere dorpsbewoners (Van Leer et al., 2012).

Aspect 4: Het voorkomen van leegstand

De gemeente heeft er een groot belang bij dat het gebouw een goede invulling krijgt, de gemeente is namelijk eigenaar van het gebouw. Na de sluiting van de school, moet er daarom zo snel mogelijk een andere invulling van het gebouw komen, bijvoorbeeld in de vorm van een dorps huis. Gebeurt dit niet, dan bestaat de kans dat er verpaupering ontstaat. De gemeente begeleidt dit proces en zorgt ook voor een deel van de financiering. Ook aan het Rijk kan er subsidie worden aangevraagd, het gebouw dient dan echter wel multifunctioneel en duurzaam te zijn. Wethouder Steffens zegt hier ook over: 'Wij stellen het gebouw beschikbaar, als jullie (de bewoners red.) er een goede invulling aan hebben. Hierdoor krijgt de leefbaarheid een impuls. Het sluiten van de school leidt dan tot heel nieuw denken' (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013).

Het is logisch dat de gemeente dit aspect als een zeer belangrijk aspect ziet. De gemeente is immers eigenaar van het gebouw en wil natuurlijk niet dat dit leeg komt te staan. Dit kost namelijk veel geld. Zoals de gemeente zelf al aangeeft, kan dit er ook toe leiden dat er verpaupering ontstaat. Dit kan weer tot gevolg hebben dat er nog minder mensen in het dorp willen wonen, zodat een dorp zelfs een spookdorp zou kunnen worden.

De gemeente stelt daarnaast dat de invulling van het gebouw van de bewoners zelf moet komen. Dit komt overeen met de ideeën die Frans Thissen (2012) heeft over het woondorp. Als gevolg van de leefbaarheid in een dorp ontstaan er volgens hem namelijk gemeenschapsinitiatieven die er weer toe leiden dat het dorp meer inwoners trekt. Dit hangt ook samen met de landelijke tendens naar meer burgerparticipatie. Niet alles wordt meer de overheid beslist, maar bewoners moeten meer zelf doen. De overheid zorgt dan alleen nog voor begeleiding.

Meike Nusselder geeft aan dat er met de bibliotheek in de school al een eerste aanzet is gegeven voor een nieuwe invulling van het gebouw. Ze noemt het een groot succes en er komen volgens haar zowel kinderen, als ouders, als ook ouderen. Bij het voorkomen van leegstand en het geven van een nieuwe invulling aan het gebouw moet volgens Meike Nusselder echter wel worden gewaakt voor concurrentie met andere gebouwen in het dorp. Nusselder zegt daarover: 'Bij zalencentrum Herfkens willen ze de mensen naar binnen halen, bij de kerk proberen ze ook van alles om de mensen weer bij de kerk te krijgen. Je kunt ook elkaars concurrent worden.' Binnen het Baaks Belang zijn volgens Nusselder de meningen dan ook sterk verdeeld over de invulling van het huidige schoolgebouw (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013).

Ouders van kinderen op de basisschool willen nog niet te veel denken aan een andere invulling voor het schoolgebouw, omdat ze nog volop aan het strijden zijn tegen het verdwijnen ervan. Wel stelt La Croix dat wethouder Steffens de plank volledig missloeg met de uitspraak: 'We kunnen het gebouw ook slopen en er starterswoningen op zetten'. 'Zij weet echt niet waar ze over praat', aldus La Croix. (M. La Croix, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). De opmerking van wethouders Steffens is natuurlijk nogal crux, omdat de bewoners juist denken dat de school een voorwaarde is voor het aantrekken van jonge gezinnen. Volgens Bela is de gemeente aan zet wat betreft de invulling van het gebouw. De gemeente is immers ook de eigenaar ervan. Ze zegt verder dat zij ook voor een dorpscentrum is, maar dan in eerste instantie inclusief school (T. Bela, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013).

Aspect 5: Gevolgen sluiting voor de demografische ontwikkelingen en vitaliteit dorp

Het vijfde en laatste aspect, de gevolgen van de sluiting voor de demografische ontwikkelingen en vitaliteit van het dorp, is volgens wethouder Steffens niet relevant. Ze zegt hierover: 'Ik geloof niet dat de sluiting van de school invloed heeft op de demografische ontwikkelingen. Je ziet namelijk nu ook al dat er vergrijzing optreedt, terwijl de scholen er nu nog staan.' Dit komt volgens haar omdat als jongeren in de leeftijd zijn dat ze gaan studeren, ze toch wel wegtrekken. Dit is volgens haar niet tegen te houden. Wel gelooft ze er in dat een grote groep van die mensen op latere leeftijd weer terugkeert. Vitaliteit is volgens wethouder Steffens iets dat je zelf bepaalt. Tot slot speelt volgens haar mee dat een woning in het buitengebied vaak relatief duur is. Mensen kunnen het zich daarom niet altijd veroorloven om in het buitengebied te gaan wonen (J. Steffens, persoonlijke communicatie, 23 mei 2013).

Meike Nusselder denkt dat de gevolgen voor de demografische ontwikkelingen en de vitaliteit in het dorp enorm zijn. Ze geeft aan dat dit tien jaar geleden al is begonnen toen werd besloten om geen nieuwbouwwijk in Baak te realiseren. Ze zegt daarover: 'Ik hoor ook van mensen die zeggen: 'Mijn kinderen hadden graag hier in Baak gewoond, maar er was toen gewoon geen geschikte starterswoning.' Deze mensen wonen nu ergens anders.' (M. Nusselder, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). Geert Gerritsen nuanceert dit beeld. Hij geeft aan dat er best wat verschuivingen zullen zijn. Zo zegt hij: 'Je ziet inderdaad wel dat

mensen eerst kijken of er een school is, en dan pas naar de huizen.' Toch denk hij dat dit door de toegenomen mobiliteit van mensen uiteindelijk best zal meevallen. Ook geeft hij aan dat wanneer de huizen goedkoper worden doordat de school verdwijnt, het weer interessant kan zijn voor bepaalde mensen om in Baak te gaan wonen (G. Gerritsen, persoonlijke communicatie, 3 juni 2013). Gerritsen doelt hier waarschijnlijk op oudere mensen of mensen die geen kinderen hebben. Voor gezinnen met jonge kinderen zal wonen in Baak na sluiting van de school minder aantrekkelijk worden. Dit is ook de reden dat de huizenprijzen waarschijnlijk zullen dalen na sluiting van de school. Gardenier et al. (2011) van het CAB geven ook aan er altijd mensen zullen zijn die de voorkeur geven voor het wonen in kleine kernen, ook al zijn er geen voorzieningen aanwezig. Niet de aanwezigheid van voorzieningen wordt als voorwaarde gezien voor een leefbare omgeving, maar juist sociale factoren. Inwoners van kleine dorpen geven aan dat er in hun woonplaats sprake is van een hechte gemeenschap (Gardenier et al., 2011).

De ouders van kinderen op de basisschool denken dat de gevolgen van de sluiting van de basisschool desastreus zullen zijn. Bela zegt hierover: 'Ik denk dat je dan straks een sterk vergrijsd dorp krijgt, met heel veel oude mensen'. Verder geeft Bela aan dat ze op de hoogte is van onderzoek van Frans Thissen over leefbaarheid. Ze zegt daarover: 'Thissen toont aan dat leefbaarheid ook zonder scholen wel kan. Maar hij heeft het dan over scholen die al 50 jaar geen school hebben. Dan kan er best wel weer iets nieuws ontstaan. Maar als je nu hier de school weg haalt, wat heeft dat dan voor effect? Komen hier nog jonge mensen wonen met kinderen? Want dat weet ik ook uit eigen ervaring, je gaat niet in een dorp wonen zonder school als je jonge kinderen hebt'. (T. Bela, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013). De opmerking die Bela maakt over Thissen is discutabel. Thissen spreekt niet alleen over scholen die al 50 jaar geen school hebben, hij geeft juist aan dat een school niet zo van belang is. Alleen wanneer de school de enige ontmoetingsplek in het dorp is, zal sluiting van de school gevolgen hebben voor de leefbaarheid in een dorp. Daarnaast spreekt Bela erg vanuit haar eigen ervaring. Het is de vraag of er in het algemeen ook zo gedacht wordt. Vinden mensen met jonge kinderen een school een voorwaarde om te kiezen voor een bepaald dorp? Peter Schut voegt hier aan toe dat er nu al veel huizen te koop staan. Hij denkt dat als de school verdwijnt dat dit alleen maar zal toenemen. Schut geeft ook aan dat er niet te veel over krimp gepraat moet worden, hij zegt daarover: 'Hoe meer je het over krimp hebt, hoe erger het ook wordt. Ik denk dat de school de krimp remt. Naar mijn mening wordt er op dit moment overgereageerd: we sluiten alles want het krimp.' (P. Schut, persoonlijke communicatie, 28 mei 2013).

5 Conclusie

Dit onderzoek trachtte een bijdrage te leveren aan de discussie over de relatie tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid het dorp Baak. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vragen die centraal stonden in dit onderzoek. De hoofdvraag luidde:

'In hoeverre heeft de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool invloed op de ervaren leefbaarheid in het Achterhoekse dorp Baak?'

Naast deze hoofdvraag, bevatte dit onderzoek ook drie deelvragen. Elke deelvraag geeft aan hoe de betreffende doelgroep van dit onderzoek denkt over deze relatie. De doelgroepen zijn: de gemeente Bronckhorst, lokale en regionale schoolbestuurders- en directeurs van de basisschool in Baak en ouders van kinderen van de basisschool in Baak. Aan de hand van de resultaten van de analyse worden deze vragen zo volledig mogelijk beantwoord.

Argumenten om St. Martinusschool te sluiten of in stand te houden

De analyse van de argumenten om de St. Martinusschool in Baak te sluiten laat zien dat er een flink aantal argumenten zijn die worden aangedragen door de gemeente Bronckhorst en scholengemeenschap PRO8. Allereerst is het beleid van de gemeente Bronckhorst er op gericht om basisscholen te centreren in de grotere kernen van de gemeente. Dit beleid wordt ondersteund door de scholengemeenschappen, waaronder PRO8. Dit heeft geleid tot plannen voor een fusieschool in het nabijgelegen Steenderen waar de St. Martinusschool deel van uit zal gaan maken. Andere redenen zijn de financiën, de kwaliteit van onderwijs, de opheffingsnorm van de gemeente Bronckhorst (43) en de landelijke opheffingsnorm (23), de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en de werkdruk van de leerkrachten.

Een groep ouders is het niet eens met deze argumenten en denkt ze stuk voor stuk te kunnen weerleggen. Zo stellen ze dat er op een kleine school meer geld beschikbaar is voor het onderwijs, er kan een deel van het gebouw worden verhuurd, de kwaliteit van de school is niet slecht, er kunnen meer leerlingen worden aangetrokken en de ouders kunnen een deel van de werkdruk bij leerkrachten weghalen. De vraag is of deze tegenargumenten allemaal even realistisch zijn en tot uitvoering kunnen worden gebracht. Deze groep ouders hebben nu een plan ontwikkeld om de school te behouden.

Mogelijke gevolgen voor leefbaarheid Baak

Naast de genoemde argumenten tegen sluiting van de St. Martinusschool, wordt door de geïnterviewde ouders de leefbaarheid in het dorp als belangrijkste argument aangedragen. Ze stellen: als de school verdwijnt, verdwijnt ook de leefbaarheid in het dorp. Dit komt doordat de school wordt gezien als basisvoorziening in het dorp. Daarnaast zijn basisscholen erg lokaal gebonden en speelt ook de emotionele betrokkenheid van bewoners mee.

Dit argument wordt door PRO8 weerlegd door te stellen dat ouders passanten zijn en slechts een klein deel van de kinderen uit Baak in het dorp naar school gaat. Volgens PRO8 kan de aanwezigheid van een school niet zonder meer gekoppeld worden aan het wel of niet leefbaar zijn van een dorp. Deze stelling wordt ondersteund door eerder onderzoek.

Toepassing van de vijf aspecten van leefbaarheid

Het eerste aspect, mobiliteit en leerlingenvervoer wordt door de gemeente en de schoolbestuurders niet als een belangrijk aspect gezien. De gemeente is niet verplicht leerlingenvervoer aan te bieden en is dit ook niet van plan. Dit hangt samen met de

terugtrekkende rol van de overheid. Ook de toegenomen mobiliteit van is een reden om geen leerlingenvervoer aan te bieden. De nieuwe fusieschool ligt op drie kilometer van de St. Martinusschool. De geïnterviewde ouders zien het wel als een probleem, aangezien hun kinderen nu vaak nog met de fiets of lopend naar school kunnen. Dit wordt straks lastiger.

Het tweede aspect, de school als ontmoetingsplek. Alle drie de verschillende groepen vinden het belangrijk dat een dorp een ontmoetingsplek heeft, alleen over de invulling wordt anders gedacht. De gemeente denkt dat er zonder school ook een ontmoetingsplek gecreëerd kan worden, de geïnterviewde ouders willen de school als ontmoetingsplek behouden. PRO8 vindt dat de school niet als ontmoetingsplek in het dorp dient, omdat er slechts een klein percentage van de kinderen naar de St. Martinusschool gaat.

De relatie met andere voorzieningen in het dorp, het derde aspect speelt een kleinere rol omdat er in Baak al nauwelijks voorzieningen zijn. Toch zijn de geïnterviewde ouders bang dat er een domino-effect zal plaatsvinden wanneer de school verdwijnt. Het dorp komt volgens de ouders dan in een neerwaartse spiraal terecht. Wanneer de school sluit en het verenigingsleven heeft hier onder te lijden, dan zal dit ook gevolgen kunnen hebben voor de sociale cohesie in het dorp.

Het vierde aspect, het voorkomen van leegstand is vooral van belang voor de gemeente. Zij zijn eigenaar van het gebouw. Er zijn plannen voor de ontwikkeling van een dorpshuis. De gemeente stelt het gebouw dan beschikbaar, waarna de bewoners er een invulling aan kunnen geven. Met de komst van een bibliotheek in de school is hier al een eerste aanzet aan gegeven. Bij de invulling moet wel gewaakt worden voor concurrentie met andere voorzieningen in het dorp. Ouders zien een dorpshuis zonder school (nog) niet zitten.

Het laatste aspect is de gevolgen van de sluiting voor de demografische ontwikkelingen en vitaliteit dorp. De gemeente gelooft niet dat de sluiting van de school invloed heeft op de demografische ontwikkelingen. Schoolbestuurders zijn verdeeld over dit aspect. De locatiedirecteur denkt dat de gevolgen enorm zijn, de directeur van PRO8 denkt dat dit wel meevalt. Hij stelt dat de huizen goedkoper zullen worden en hierdoor juist andere bewoners worden aangetrokken. De geïnterviewde ouders geloven hier niet in. Ze denken dat het dorp zonder school nauwelijks nieuwe bewoners zal aantrekken.

Conclusie

Als antwoord op de vragen die gesteld zijn aan het begin van dit onderzoek kan worden gesteld dat er zeer verschillend wordt gedacht over de invloed van de aanwezigheid van de basisschool op de ervaren leefbaarheid in het dorp. De geïnterviewde ouders geloven dat er een sterke relatie bestaat en denken dat de sluiting van de school desastreuze gevolgen zal hebben voor de ervaren leefbaarheid in het dorp. Daarbij vinden ze alle vijf de aspecten van leefbaarheid van belang. De ouders zien hun kind het liefst lopend of per fiets naar school gaan, ze vinden dat de school een ontmoetingsplek in het dorp is, ze denken dat een sluiting gevolgen zal hebben voor de andere voorzieningen in het dorp en ze zijn bang dat het dorp verder leegloopt en vergrijsd. Daarbij moet de kanttekening gemaakt worden dat er enkel ouders zijn geïnterviewd die voor behoud van de basisschool in het dorp zijn. Uit de interviews blijkt dat er wel degelijk een tweedeling is onder ouders, dit komt echter niet tot uiting in dit onderzoek. De groep ouders die voor behoud zijn van de school vechten nog altijd voor behoud, ook al is door PRO8 aangegeven dat dit geen haalbare kaart meer is. De vraag is dus hoe realistisch het nog is dat de ouders vechten voor behoud van de school.

De gemeente Bronckhorst en de lokale en regionale schoolbestuurders denken daarentegen dat de sluiting van de school weinig invloed zal hebben op de ervaren leefbaarheid in het dorp. PRO8 ziet voldoende redenen om over te gaan tot sluiting van de

St. Martinusschool en wordt daarin niet tegengehouden door een eventuele afname van de ervaren leefbaarheid in Baak. Zelf denkt de scholengemeenschap ook niet dat er een directe relatie is tussen de aanwezigheid van een basisschool en de ervaren leefbaarheid in een dorp. Ook stelt PRO8 dat leefbaarheid in de dorpen voor hen niet van belang is, het gaat hen vooral om de kwaliteit van onderwijs. De gemeente ziet het voorkomen van leegstand en het behouden van een ontmoetingsplek in het dorp als de belangrijkste aspecten. Men gaat er van uit dat er als gevolg van de sluiting nieuwe initiatieven vanuit de bevolking tot stand komen. Dit moet leiden tot de realisatie van een dorps huis. De gemeente is bereid deze gemeenschapsinitiatieven te ondersteunen.

Concluderend kan er gesteld worden dat de aanwezigheid van een basisschool niet per se een voorwaarde hoeft te zijn voor de ervaren leefbaarheid in een dorp, mits er in het dorp een andere ontmoetingsplek is. Wanneer deze ontmoetingsplek er niet is, zal deze door de bewoners zelf gecreëerd moeten worden.

6 Reflectie

In dit hoofdstuk wordt teruggekeken op diverse aspecten van het onderzoek. Naar aanleiding van deze reflectie kunnen verbeterpunten aangewezen worden voor toekomstig onderzoek. De uitvoering van een relatief omvangrijk en zelfstandig onderzoek is naar mijn idee zeer nuttig en zinvol voor mij geweest. Alle mogelijke aspecten die behoren bij het opzetten en het uitvoeren van een onderzoek zijn aan bod gekoem. Logischerwijs gingen bepaalde onderdelen beter dan andere onderdelen. Daar zal hier verder op worden ingegaan.

Allereerst de beantwoording van de vooraf gestelde hoofd- en deelvragen. Ik denk dat ik grotendeels tot gedegen antwoorden ben gekomen op alle vier de vragen. Het is duidelijk geworden hoe de gemeente Bronckhorst denkt over de relatie tussen de mogelijke toekomstige afwezigheid van de basisschool in Baak en de ervaren leefbaarheid van bewoners van Baak. Ook de visie van de lokale en regionale schoolbestuurders- en directeuren van de basisschool in Baak is duidelijk geworden. De deelvraag: *Hoe ervaren ouders van kinderen van de basisschool in Baak de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool in hun dorp en welke invloed heeft dit volgens hen op hun ervaren leefbaarheid?* heeft helaas niet het gewenste resultaat opgeleverd. Zoals eerder aangegeven is er een groep ouders die voor sluiting van de school zijn. Het is echter niet gelukt ouders te vinden die wilden meewerken aan dit onderzoek. Er is wel contact geweest met deze respondenten, maar om verschillende redenen zag men af aan medewerking. De één zag er van af vanwege persoonlijke redenen, de ander vanwege wilde niet dat zij werd gezien als iemand die de school weg wil hebben uit het dorp. Dit heeft er toe geleid dat deze deelvraag slechts gedeeltelijk beantwoordt kon worden.

Een aspect van het onderzoek dat minder goed verliep is het raadplegen van de contactpersonen. Aanvankelijk was het de bedoeling om twee dorpen met elkaar te vergelijken. Ik zou dan één dorp kiezen waar de basisschool op het punt staat te verdwijnen en één dorp waar de basisschool niet wordt bedreigd met een sluiting. Om verschillende redenen is hier uiteindelijk van afgezien. Eén van de redenen was dat het niet mogelijk bleek om voldoende respondenten te vinden in het dorp waar de school niet zou sluiten. De directeur van de school wilde niet meewerken, en ook in het dorp bleek weinig animo te zijn voor het onderzoek. Waarschijnlijk kwam dit doordat het nu niet speelt in dit dorp. Men wilde misschien helemaal niet nadenken over een (mogelijke) sluiting van de school in hun dorp. Uiteindelijk is hier dus vanaf gezien en heb ik het onderzoek enkel gericht op Baak. Doordat ik deze keuze heb gemaakt, ben ik nog dieper op de casus in kunnen gaan.

Voor toekomstig onderzoek is het interessant om de eerder genoemde tweedeling onder ouders verder uit te werken. De ouders die voor sluiting van de school zijn, dienen dan wel te worden overgehaald mee te werken aan een onderzoek. Dit kan bijvoorbeeld door ze te vragen of ze anoniem hun verhaal willen doen.

Vervolgonderzoek kan zich ook richten op de overige bewoners van het dorp. Het onderzoek richt zich nu enkel op de ouders van kinderen die op de St. Martinusschool zitten. Het kan wellicht interessant zijn om ook andere mensen in het dorp te interviewen. Dit kunnen bijvoorbeeld mensen zijn die hun kind naar een andere school dan de St. Martinusschool doen. Dat zou zeer interessant zijn. Er kan dan gevraagd worden wat de redenen zijn om hun kind naar een andere school te doen. Ook aan andere mensen die niets met de school in het dorp te maken hebben kan gevraagd worden of zij de school als een voorwaarde voor de leefbaarheid in het dorp zien. Om de gehele opinie in het dorp te meten

kan er ook voor worden gekozen om enquêtes af te nemen in het dorp. Dit onderzoek hoeft zich ook niet te focussen op de St. Martinusschool, maar kan zich ook richten op de gehele leefbaarheid.

Een derde punt dat interessant kan zijn voor vervolgonderzoek, is het interviewen van leerkrachten die werkzaam zijn op de school. Achteraf is gebleken dat dit een groep is binnen het onderzoek die over het hoofd is gezien. Uit de interviews is gebleken dat het voor leerkrachten heel lastig is om zich voor of tegen een sluiting uit te spreken. Het zou erg interessant zijn om dit te achterhalen.

Literatuurlijst

- Aedes (2008). *Krimp... een groeiende opgave*. Arnhem: Companen
- Baaks Belang (2010). *Dorpsplan Baak 2010/2010*. Baak: Baaks Belang
- Berdowski, Z., Eshuis, P., & van Oploo, M. (2011). *Kostenremanentie bij scholen voor primair onderwijs in krimpgebieden*. Zoetermeer: Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven
- Dam, van, F., Groot, de C., Verwest, F. (2006). *Krimp en ruimte: bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid*. Den Haag: Ruimtelijk Planbureau
- Dam, van F., Verwest, F., Groot, de C. (2008). *De ruimtelijke gevolgen van demografische krimp*. In: B&M, 35, 4, 322-329
- Dam, van F. en Verwest, F. (2010). *Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland. Beleidsstrategieën voor huidige en toekomstige krimpregio's*. Den Haag/Bilthoven: Planbureau voor de Leefomgeving
- Dekker, S. (2013). *Beleidsvisie leerlingendaling in primair en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Derks W., Hovens P. en Klinkers L. (2006). *Structurele bevolkingsdaling; een urgente nieuwe invalshoek voor beleidsmakers*. Den Haag: VROM-raad
- Dijkstal H. en Mans, J. (2009). *Consequenties van demografische ontwikkelingen in Zeeland*. Rapportage Topteam Krimp voor Zeeland
- Dorst, van M. (2005). *Een duurzaam leefbare woonomgeving; Fysieke voorwaarden voor privacyregulering*. Delft: Eburon
- Evans, S. en Keenan, T. (2009). *An introduction to child development*. London: Sage publications
- Gardenier, J.-D., Nanninga, M., van Rijn, H., & Weijer, A. (2011). *Leven in de leegte. Rapport Bedreigd bestaan*. Groningen: CAB
- Gemeente Bronckhorst (2011). *Toekomstbestendig Bronckhorst; Duurzaam en betrokken*. Hengelo (Gld.): Gemeente Bronckhorst
- Groot, de N. en Schonewille, J. (2012). *Krimp in beeld. De sociale gevolgen van demografische ontwikkelingen*. Utrecht: Movisie
- Haggeman, H. en Scholten, K. (2013). *Baak: de krimp van ons dorp*. Doetinchem: De Gelderlander
- Hospers, G. en Reverda, N. (2012). *Krimp, het nieuwe denken*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers
- Huiskamp, H. (2010). *Demografische ontwikkelingen Achterhoek 2010 - 2040*. Doetinchem: Regio Achterhoek

- Inspectie van het Onderwijs (2012). *Krimpbestendige onderwijskwaliteit*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs
- Kenniscentrum voor bevolkingsdaling en beleid [KcBB] (2010). *Regionaal demografisch profiel Achterhoek*. Doetinchem: Pon
- Leer van R., Matijssen, E., Hado, R., en Janssens, M. (2012). *Leefbaarheid is mensenwerk. Onderzoek leefbaarheid gemeente Borger Odoorn*. Assen: STAMM CMO
- Leer van R., Haan de K., Wijnstra M. en Janssens, M. (2012). *Krimpen met perspectief. Demografische ontwikkelingen, gevolgen en kansen voor het Drentse basisonderwijs*. Assen: STAMM CMO
- Leidemeijer, K. en Van Kamp, L. (2003). *Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid; naar een begrippenkader en conceptuele inkadering*. Bilthoven: RIGO en RIVM i.o.v. VROM
- Leidemeijer, K., Marlet G. e.a., (2008). *De Leefbaarometer; Leefbaarheid in Nederlandse wijken en buur-ten gemeten en vergeleken - rapportage instrumentontwikkeling*. Amsterdam: RIGO en Atlas voor gemeenten i.o.v. VROM/WWI
- Meer, van der M., Thissen, F., Drooglever Fortuijn J., Tak van der I. en Wouw van der D. (2008). *De Sociale Draagkracht van Dorpen in Borsele; Leefbaarheid, sociale cohesie en community care in kleine dorpen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2011). *Krimp, het nieuwe groeien*. Den Haag: Werkgroep Leefbaarheid en Voorzieningen
- Onderwijsraad (2013). *Grenzen aan kleine scholen; Sterk en pluriform onderwijs in tijden van krimp*. Den Haag: Onderwijsraad
- PRO8 (2013). *Op weg naar kleurrijk onderwijs in Bronckhorst West; Fusie-effect rapport*. Doetinchem: PRO8
- Rijk, Vereniging van Nederlandse Gemeenten [VNG] & Interprovinciaal Overleg [IPO] (2012). *Interbestuurlijke voortgangsrapportage bevolkingsdaling 2012*
- Sociaal-Economische Raad [SER] (2011). *Bevolkingskrimp benoemen en benutten*. Den Haag: Sociaal-Economische Raad
- Stieber, F. (2010). *Bewust op weg met krimp*. Doetinchem: Personeelscluster Oost Nederland [PON]
- Thissen, F. (2006). *Leefbare dorpen: van raamwerk tot ontwikkelingsmodel*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Thissen, F. (2010). *Wat houdt een (krimpend) dorp leefbaar en vitaal?* Real Estate Magazine, 71, pp 23-26
- Thissen, F. (2012). *Presentatie 'Wat houdt een dorp leefbaar en vitaal'*. Eindhoven: Samenwerkingsverband Regio Eindhoven [SRE] inspiratiebijeenkomst 14 september.
- Vermeij, L. (2012). *De effecten van krimp voor dorpsvoorzieningen*. Rooilijn, 410-415

Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Lemma Uitgevers

Vries, de A., & Baris, J. (2012). *Kennisagenda Bevolkingsdaling*. Den Haag: Platform 31

Wouw van der, D., Walrave, E., Bakker, E., & Sluis van, J. (2009). *Leefbaarheidsonderzoek Sluis; Een onderzoek naar de veronderstelde en ervaren leefbaarheid, met de nadruk op de tien kleine kernen van gemeente Sluis*. Middelburg: Scoop

Wouw van der D., Kraker de P., Overbeeke van J., Sluijs van H., Schellekens H., Ruppert C., Ennik J. en Velde van de J. (2010). *Onderwijs ons goed. Afnemende leerlingenaantallen in Zeeland*. Middelburg: Scoop

Wouw, van der D. (2011). *Leefbaarheid; Themarapport Sociale Staat van Zeeland*. Middelburg: Scoop

Wouw, van der D., de Kraker, P., & Schellekens, H. (2011). *Sluit de basisschool: sluit het dorp?*. Middelburg: Scoop

Bron afbeelding voorpagina: Lex van Lieshout / ANP

Bijlagen

Bijlage 1: Geraadpleegde contactpersonen

In deze bijlage staan naam, functie en datum van contact met geïnterviewde personen vermeld.

Naam: Josphephine Steffens

Functie: Wethouder onderwijs van de gemeente Bronckhorst

Datum: 23 mei 2013

Naam: Meike Nusselder

Functie: Directeur St. Martinusschool Baak

Datum: 28 mei 2013

Naam: Tanja Bela

Functie: Voorzitter medezeggenschapsraad St. Martinusschool Baak

Datum: 28 mei 2013

Naam: Marcel La Croix

Functie: Voorzitter Baaks Belang

Datum: 28 mei 2013

Naam: Peter Schut

Functie: Adviserend lid oudervereniging St. Martinusschool Baak

Datum: 28 mei 2013

Naam: Geert Gerritsen

Functie: Algemeen directeur-bestuurder van scholengemeenschap PRO8

Datum: 3 juni 2013

Bijlage 2: Interviewguides

In deze bijlage zijn de gehanteerde interviewguides opgenomen met de betreffende contactpersonen. Deze interviewguides zijn in grote lijnen overeenkomstig maar kennen ook enkele verschillen, afhankelijk van de functie en achtergrond van de geïnterviewde en de context waarin het interview plaats had. De belangrijkste punten/thema's van de interviews zijn in onderstaande interviewguides per interview weergegeven.

Interviewguide 1

Interview met Josephine Steffens, wethouder onderwijs van de gemeente Bronckhorst

Introductie

- Voorstellen (Aangeven interview gelezen in Gelderlander + aanwezig geweest bij Seminar Krimp en Onderwijs op de HAN)
- Gebruik opnamerecorder
- Reden interview: Onderzoek naar relatie tussen de toekomstige afwezigheid van een dorpschool en de ervaren leefbaarheid in Baak.
- De hoofdvraag van dit interview luidt: Hoe denkt u over de relatie tussen de toekomstige afwezigheid van een basisscholen in Baak en de ervaren leefbaarheid van bewoners van dit dorp?

Basisscholen

- U bent sinds 2010 wethouder in de gemeente Bronckhorst, stond de discussie over het sluiten van basisscholen toen al op de politieke agenda?
- Wat is het beleid van de gemeente ten aanzien van het sluiten van basisscholen?
- Ik las in de Gelderlander dat in uw gemeente de schoolstrijd al is gestreden, betekent dit dat er geen discussie meer over is?
- Zo nee, welke actoren zijn betrokken bij deze discussie?
- Op welke manier wordt in uw gemeente deze discussie gevoerd? Gaat dit op een goede manier?
- Wat is volgens u het belang van een basisschool voor een dorp?
- Zijn er problemen mee dat een school eventueel wordt samengevoegd met scholen van andere richtingen (Katholiek, Protestants etc.)?

Advies onderwijsraad

- Wat vindt u van de grens van minimaal 100 leerlingen zoals in het advies 'Grenzen aan kleine scholen' van de Onderwijsraad naar voren komt?
- Hoe wordt met dit advies omgegaan?
- Wat is volgens u een goede grens voor het aantal leerlingen?

Leefbaarheid

- Wat verstaat u onder leefbaarheid? (U zegt in de Gelderlander dat leefbaarheid niet in de stenen van de school zit, maar er moet toch wel een plek zijn dat als ontmoetingsplek kan dienen?)
- Wat doet de gemeente Bronckhorst aan leefbaarheid in dorpen?
- Wat vindt u belangrijk voor de leefbaarheid in een dorp?

Casus Baak

- Op basis waarvan is besloten dat de school in Baak dichtgaat? (Financiën?, opheffingsnorm?, kwaliteit?, geografische spreiding?)
- Hoe is dit besluit tot stand gekomen? / Wie besluit dit?
- Klopt het dat mensen uit Baak ook niet automatisch kiezen voor uw school, maar dat ze hun kinderen ook nu al naar een grotere school sturen?
- Ouders en de medezeggenschapsraad van de St. Martinusschool in Baak zijn tegen, kunnen zij dit besluit nog tegenhouden?
- Welke gevolgen heeft het sluiten van de basisschool in Baak voor de leefbaarheid in dit dorp?

Onderzoek naar leefbaarheid, 5 aspecten, één voor één behandelen, de aspecten zijn:

1. Mobiliteit en leerlingenvervoer

- Ik las op uw site dat ouders of verzorgers zelf verantwoordelijk zijn voor het halen of brengen van hun kinderen naar school. Geldt dit straks ook als leerlingen naar een dorp verderop moeten reizen?
- Moet de gemeente dan leerlingenvervoer aanbieden of kan dit vanwege de toegenomen mobiliteit van mensen ook goed onderling geregeld worden?
- Denkt u dat dit een groot probleem gaat opleveren?

2. De school als ontmoetingsplek

- Ziet u de basisschool als ontmoetingsplek?
- Als de basisschool in Baak sluit, welke andere voorzieningen kunnen dan als ontmoetingsplek dienen?

3. De relatie met andere voorzieningen in het dorp

- Welke gevolgen zal de sluiting van de basisschool in Baak hebben op andere voorzieningen/activiteiten in het dorp? Denk bijvoorbeeld aan buitenschoolse- en vereningsactiviteiten.

4. Het voorkomen van leegstand

- Wat gebeurt er met het schoolgebouw dat straks leeg komt te staan in Baak als de school verdwijnt?

5. Gevolgen sluiting voor demografische ontwikkelingen en vitaliteit dorpen

- Denkt u dat de sluiting van de basisschool invloed heeft op het aantal jonge gezinnen in Baak?
- Welke gevolgen heeft de sluiting voor de vitaliteit in het dorp Baak?

Afsluiting

- Heeft u nog iets toe te voegen? (Aangeven hoe onderzoek verder gaat. Interviews met scholen en ouders)
- Heeft u nog (beleids)documenten die bruikbaar zouden kunnen zijn voor mijn onderzoek?

- Bedankt voor uw tijd

Interviewguide 2

Interview met de directeur van de St. Martinusschool, Meike Nusselder.

Introductie

- Voorstellen
- Gebruik opnamerecorder
- Reden interview: Onderzoek naar relatie tussen de mogelijke toekomstige afwezigheid van dorpsscholen en de ervaren leefbaarheid in Baak.
- De hoofdvraag van dit interview luidt: Is volgens u de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool in Baak van invloed op de ervaren leefbaarheid van bewoners van Baak?

Basisscholen

- Woont u zelf in Baak?
- Sinds wanneer bent u bestuurder van de school in Baak?
- Is er altijd discussie geweest over het sluiten van de school, of wanneer kwam dit op gang?
- Hoe staat u in deze discussie? Bent u voor of tegen een fusieschool in Steenderen?
- Als de kleine scholentoeslag straks niet meer bestaat, is het dan financieel nog wel mogelijk om de school te behouden in Baak?
- Een argument van wethouder Steffens is dat er multifunctionele centra met een continuooster en dergelijke ontstaan, zo iets kan volgens haar niet in Baak, maar wel in Steenderen. Hoe denkt u hierover?
- Wat is volgens u het belang van een basisschool voor een dorp?

Advies onderwijsraad

- Wat vindt u van de grens van minimaal 100 leerlingen zoals in het advies 'Grenzen aan kleine scholen' van de Onderwijsraad naar voren komt?
- Hoe wordt met dit advies omgegaan?
- Wat is volgens u een goede grens voor het aantal leerlingen? Is het wel goed dat zo veel verschillende leeftijden in 1 klas zitten?

Leefbaarheid

- Wat verstaat u onder leefbaarheid?
- Wat vindt u belangrijk voor de leefbaarheid in een dorp?
- Onderzoek naar leefbaarheid, 5 aspecten, één voor één behandelen

Casus Baak

- Op basis waarvan is besloten dat de school in Baak dicht gaat? Hoe staat het er op dit moment voor?

- Wethouder Steffens gaf als argument dat het voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen niet bevordelijk is voor kinderen om op een kleine school te zitten. Bent u het daar mee eens?
- Welke gevolgen (op het gebied van leefbaarheid) heeft het sluiten van de basisschool in Baak?
- Volgens wethouder Steffens zijn de kinderen wel enthousiast over de fusieschool in Steenderen, ze kunnen dan weer nieuwe vriendjes en vriendinnetjes maken. Klopt dat?
- Zijn er volgens u problemen mee dat de school eventueel wordt samengevoegd met scholen van andere richtingen (Katholiek, Protestants)?
- Klopt het dat mensen uit Baak ook niet automatisch kiezen voor deze school, maar dat ze hun kinderen ook nu al naar een grotere school sturen?
- Geloof u dat een basisschool een voorwaarde is voor leefbaarheid?

Aspecten:

1. Mobiliteit en leerlingenvervoer

- Wat vindt u dat de gemeente moet doen op het gebied van leerlingenvervoer? Moet de gemeente dit aanbieden of kan dit onderling geregeld worden?
- Denkt u dat dit een groot probleem gaat worden?

2. De school als ontmoetingsplek

- Ziet u de basisschool als ontmoetingsplek in het dorp? Zijn er naast de basisschool andere voorzieningen die als ontmoetingsplek (kunnen) dienen?

3. De relatie met andere voorzieningen in het dorp

- Deelt de school in Baak haar gebouw met andere voorzieningen? Zijn er ook andere activiteiten in de school?
- Zo ja, wat zijn de gevolgen voor die voorzieningen/activiteiten?
- Bent u niet bang dat kinderen straks ook voor buitenschoolse en vereningsactiviteiten naar een ander dorp dan Baak gaan?

4. Het voorkomen van leegstand

- Wat gebeurt er met het schoolgebouw dat straks leeg komt te staan in Baak als de school verdwijnt? Zijn er al plannen voor een andere invulling van het gebouw?

5. Gevolgen sluiting voor demografische ontwikkelingen en vitaliteit dorpen

- Denkt u dat de sluiting van de basisschool invloed heeft op het aantal jonge gezinnen in Baak?

Afsluiting

- Heeft u nog iets toe te voegen?
- Heeft u nog (beleids)documenten die bruikbaar zouden kunnen zijn voor mijn onderzoek?
- Bedankt voor uw tijd

Interviewguide 3

Interview met ouders van kinderen op de St. Martinusschool in Baak, Tanja Bela (Voorzitter medezeggenschapsraad St. Martinusschool Baak), Peter Schut (Adviserend lid oudervereniging St. Martinusschool Baak) en Marcel La Croix (Voorzitter Baaks Belang)

Introductie

- Voorstellen
- Gebruik opnamerecorder
- Reden interview: Onderzoek naar relatie tussen de mogelijke toekomstige afwezigheid van een dorpsschool en de ervaren leefbaarheid in Baak
- De hoofdvraag van dit interview luidt: Hoe ervaren ouders van kinderen van de St. Martinusschool uit Baak de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool in hun dorp en welke invloed heeft dit volgens hen op hun ervaren leefbaarheid?

Persoonlijk

- U woont in Baak, hoelang woont u er al?
- Hoeveel kinderen heeft u op de basisschool?
- Op welke manier bent u verder betrokken bij het dorp of de basisschool?
- Maakt u gebruik van andere voorzieningen dan de basisschool in het dorp?

Basisscholen

- Sinds wanneer bestaat de discussie over het sluiten van de basisschool in Baak?
- Hoe staat u in deze discussie? Bent u voor of tegen een fusieschool in Steenderen? Zijn er ook ouders die er anders over denken?
- Als de kleine scholentoeslag straks niet meer bestaat, is het dan financieel nog wel mogelijk om de school te behouden in Baak?
- Een argument van wethouder Steffens is ook dat er multifunctionele centra met een continuooster en dergelijke ontstaan, zoiets kan volgens haar niet in Baak, maar wel in Steenderen. Hoe denkt u hierover?
- Wat is volgens u het belang van een basisschool voor een dorp?
- Wat vindt u van het beleid van de gemeente en het schoolbestuur ten aanzien van het sluiten van basisscholen?

Advies onderwijsraad

- Bent u bekend met het advies 'Grenzen aan kleine scholen' van de Onderwijsraad? Hierin staat dat scholen kleiner dan 100 leerlingen moeten sluiten. Bent u het daar mee eens?
- Zo nee, wat is dan volgens u wel een goede grens voor het aantal leerlingen? Of zou er geen grens moeten zijn? Is het wel goed dat zo veel verschillende leeftijden in 1 klas zitten?

Leefbaarheid

- Wat verstaat u onder leefbaarheid?
- Wat vindt u belangrijk voor de leefbaarheid in een dorp? Wat mis je nu in het dorp?
- Onderzoek naar leefbaarheid, 5 aspecten, één voor één behandelen

Casus Baak

- Op basis waarvan is besloten dat de school in Baak dicht gaat?
- Wethouder Steffens gaf als argument dat het voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen niet bevordelijk is voor kinderen om op een kleine school te zitten. Bent u het daar mee eens?
- Heeft u er problemen mee dat de school eventueel wordt samengevoegd met scholen van andere richtingen (Katholiek, Protestants)?
- Welke gevolgen (op het gebied van leefbaarheid) heeft het sluiten van de basisschool in Baak, denkt u?
- Volgens wethouder Steffens zijn de kinderen wel enthousiast over de fusieschool in Steenderen, ze kunnen dan weer nieuwe vriendjes en vriendinnetjes maken. Klopt dat?
- Wat doet u om Baak toch leefbaar te houden?
- Gelooft u dat een basisschool een voorwaarde is voor leefbaarheid?
- Hoe ziet u de toekomst van Baak zonder basisschool?

Aspecten:

1. Mobiliteit en leerlingenvervoer

- Wat vindt u dat de gemeente moet doen op het gebied van leerlingenvervoer? Moet de gemeente dit aanbieden of kan dit onderling geregeld worden?
- Denkt u dat dit een groot probleem gaat worden?

2. De school als ontmoetingsplek

- Ziet u de basisschool als ontmoetingsplek? Wat is volgens u de betekenis van de school?
- Zijn er naast de basisschool andere voorzieningen die als ontmoetingsplek (kunnen) dienen?

3. De relatie met andere voorzieningen in het dorp

- Deelt de school in Baak haar gebouw met andere voorzieningen? Zijn er ook andere activiteiten in de school? Ik las op internet iets over een bieb?
- Zo ja, wat zijn de gevolgen voor die voorzieningen/activiteiten?
- Bent u niet bang dat kinderen straks ook voor buitenschoolse en vereningsactiviteiten naar een ander dorp dan Baak gaan?

4. Het voorkomen van leegstand

- Wat gebeurt er denkt u met het schoolgebouw dat straks leeg komt te staan in Baak als de school verdwijnt? Zijn er al plannen voor een andere invulling van het gebouw?
- Wat moet er volgens u mee gebeuren?

5. Gevolgen sluiting voor demografische ontwikkelingen en vitaliteit dorpen

- Denkt u dat er straks geen jonge gezinnen met kinderen in Baak gaan wonen?
- Denkt u zelf wel eens aan verhuizen als de school verdwijnt?

Afsluiting

- Heeft u nog iets toe te voegen?
- Bedankt voor uw tijd

Interviewguide 4

Interview met Geert Gerritsen, algemeen directeur-bestuurder van scholengemeenschap Pro8.

Introductie

- Voorstellen
- Gebruik opnamerecorder
- Reden interview: Onderzoek naar relatie tussen de mogelijke toekomstige afwezigheid van dorpsscholen en de ervaren leefbaarheid in Baak.
- De hoofdvraag van dit interview luidt: Is volgens u de mogelijke toekomstige afwezigheid van een basisschool in Baak van invloed op de ervaren leefbaarheid van bewoners van Baak?

Casus Baak

- Sinds wanneer is de discussie over het sluiten van St. Martinusschool in Baak gaande?
- Hoe is het besluit tot sluiting van de school in Baak tot stand gekomen? Is dit in overleg met de gemeenten en de scholen gedaan?
- Volgens wethouder Steffens zit er achter uw organisatie ook een goede mensvisie, wat bedoelt ze daar denkt u mee?
- Op basis waarvan is besloten dat de school in Baak dicht gaat? Wat zijn argumenten? (Ouders geven aan dat ze uw argumenten kunnen weerleggen. Zo zeggen ze: Gebouw is niet te groot, we kunnen een deel verhuren.
En: De kosten kunnen worden teruggedrongen, door onderhoud weg te nemen.
En: Slechte kwaliteit op onze school is niet te bewijzen.
En: Werkdruk voor leerkrachten kunnen we wegnemen door ze te ontzien van bep. taken)
- Hoe staat het er op dit moment voor?
- Is er volgens u nog een weg terug? (Een groep ouders wil verder als eenpitter en wil dat de school wordt losgekoppeld van Pro8. Daar is ook verzoek bij u voor ingediend? Ze denken dat ze het aantal kinderen op de school kunnen verhogen)

Fusieschool Steenderen

- Wat levert een fusieschool op? Financieel, onderwijskundig etc.
- Komt er in Steenderen een IKC, denkt u?
- Hoe denkt u dat de verdeling zal zijn van kinderen die nu op de basisschool in Baak zitten? Hoeveel van de kinderen zullen er straks naar de fusieschool gaan?
- Welke gevolgen heeft de fusieschool voor het personeel?

Leefbaarheid

- Wat verstaat u onder leefbaarheid?
- Vindt u leefbaarheid in een dorp belangrijk?
- Welke gevolgen heeft het sluiten van de basisschool volgens u op de leefbaarheid in Baak?
- Gelooft u dat een basisschool een voorwaarde is voor leefbaarheid?

Advies Onderwijsraad

- Wat vindt u van de grens van minimaal 100 leerlingen zoals in het advies 'Grenzen aan kleine scholen' van de Onderwijsraad naar voren komt?
- Hoe wordt met dit advies omgegaan?
- Wat is volgens u een goede grens voor het aantal leerlingen? Is het wel goed dat zo veel verschillende leeftijden in 1 klas zitten?

5 aspecten:

1. Mobiliteit en leerlingenvervoer

- Wat vindt u dat de gemeente moet doen op het gebied van leerlingenvervoer? Moet de gemeente dit aanbieden of kan dit volgens u ook onderling geregeld worden?
- Denkt u dat dit een groot probleem gaat worden?

2. De school als ontmoetingsplek

- Ziet u de basisschool als ontmoetingsplek in het dorp? Zijn er naast de basisschool andere voorzieningen die als ontmoetingsplek (kunnen) dienen?

3. De relatie met andere voorzieningen in het dorp

- Wat zijn de gevolgen van de sluiting van de school in Baak voor de andere voorzieningen/activiteiten in het dorp?

4. Het voorkomen van leegstand

- Wat gebeurt er met het schoolgebouw dat straks leeg komt te staan in Baak als de school verdwijnt? Zijn er al plannen voor een andere invulling van het gebouw?

5. Gevolgen sluiting voor demografische ontwikkelingen en vitaliteit dorpen

- Denkt u dat de sluiting van de basisschool invloed heeft op het aantal jonge gezinnen in Baak?

Afsluiting

- Heeft u nog iets toe te voegen?
- Heeft u nog (beleids)documenten die bruikbaar zouden kunnen zijn voor mijn onderzoek?
- Bedankt voor uw tijd